BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava
i izbjeglice

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Министарство за људска права
и избјеглице

Broj: 06-07-3198-4/15/DK
Sarajevo, 2. 2. 2016. godine

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA
SARAJEVO
05 -02- 2016
03-37-433/16
B

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA
Sekretarijat

PREDMET: Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, dostavlja se.-

Vijeće ministara BiH je, na 36. sjednici održanoj 23. 12. 2015. godine, razmotrilo i usvojilo Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Jedan od zaključaka Vijeća ministara BiH je da će Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice predmetni Izvještaj proslijediti Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine s ciljem upoznavanja i nadležnog postupanja.

U skladu sa zaključcima Vijeća ministara BiH, u prilogu akta dostavljamo Vam Izvještaj o realizaciji Revidirane strategije Bosne I Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma pripremljen na jezicima i pismima u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini.

Takođe, u prilogu akta dostavljamo Vam i Obavijest o zaključcima Vijeća ministara BiH, akt broj 05-07-1-3536-5/15 od 25. 12. 2015. godine.

S poštovanjem,

MINISTRICA
Semiha Borovac
Semiha Borovac

Prilog: Kao u tekstu

Izvještaj o realiziranju Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma

Decembar, 2015.godine

I. Uvod

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je, u skladu s članom 12. Zakona o ministarstvima i drugim organima uprave BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 59/09, 103/09, 87/12 i 6/13), uz ostalo, **nadležno i za**:

- provođenje Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i praćenje i nadzor nad provođenjem tog aneksa;
- kreiranje i provođenje politike Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: BiH) u oblasti povratka izbjeglica i raseljenih lica u BiH, projekata rekonstrukcije i obezbjeđenje drugih uslova za održivi povratak;
- koordiniranje, usmjeravanje i nadzor u okviru Komisije za izbjeglice i raseljena lica aktivnosti entiteta i drugih institucija u BiH odgovornih za provođenje politike u ovoj oblasti;
- sve ostale aktivnosti propisane Zakonom i/ili koje se odnose na provođenje aneksa VI. i VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH;
- prikupljanje, sistematiziranje, publiciranje i distribuiranje svih podataka iz nadležnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) nadležno je i za obavljanje poslova koji su u nadležnosti BiH i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa koordiniranja aktivnosti, usklađivanja politika i planova organa vlasti BiH i međunarodne zajednice u oblasti: stambene politike, obnove i razvoja te projekta održivog povratka i njihovog evidentiranja.

Članom 21. Zakona o izbjeglicama iz BiH i raseljenim licima u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 23/99, 21/03 i 33/03) propisano je da **Ministarstvo izrađuje, koordinira i nadzire politiku, kojom se osigurava jednoobrazna i usklađena realizacija ciljeva Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH na cijeloj teritoriji BiH**, a svoje zadatke obavlja na način koji garantira jednakopravnost izbjeglica, raseljenih lica i povratnika. U okviru svojih nadležnosti, koje su utvrđene Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave u BiH, Ministarstvo će:
- pratiti i analizirati pitanja u vezi sa uslovima u zemljama prihvata izbjeglica iz BiH, kao i stavove tih zemalja u pogledu repatrijacije u BiH;
- koordinirati izradu planova povratka i repatrijacije od strane vlada entiteta, Brčko Distrikta BiH, te vladinih i nevladinih organizacija, kao i pratiti i nadgledati njihovu realizaciju;
- pratiti povratak izbjeglica iz BiH zajedno s nadležnim organima entiteta i u saradnji s UNHCR-om, drugim međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama;
- prezentirati, u okvirima bilateralne i multilateralne saradnje BiH s drugim državama i međunarodnim organizacijama i u skladu s važećim standardima o zaštiti podataka, stanje u vezi sa svim činjenicama važnim za povratak izbjeglica iz BiH i raseljenih osoba u njihova ranija prebivališta, te s tim u vezi predstavljati i promovirati projekte kojima se stvaraju uslovi za povratak ovih osoba;
- koordinirati međuentitetsku saradnju, posebno u vezi s povratkom izbjeglica iz BiH, te evaluirati, u okviru Komisije za izbjeglice i raseljena lica BiH, aktivnosti entiteta, Brčko Distrikta BiH i drugih nivoa vlasti na realizaciji Strategije za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma;
- procjenjivati broj izbjeglica iz BiH, u saradnji s diplomatsko-konzularnom mrežom BiH, zemljama prihvata izbjeglica iz BiH, UNHCR-om i drugim relevantnim međunarodnim organizacijama;
- voditi evidenciju o izbjeglicama iz BiH koje su se vratile u BiH, održavati sve relevantne baze podataka i upravljati njima, te osigurati da entiteti i Brčko Distrikt BiH imaju pristup relevantnim podacima putem Ministarstva, te Komisije za izbjeglice i raseljena lica BiH i na druge načine, u skladu s važećim standardima o zaštiti podataka;
- formulirati ciljeve u vezi s realizacijom Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma (u daljnjem tekstu: DMS), te pratiti i nadgledati njihovo jednoobrazno provođenje na cijeloj teritoriji BiH;
- koordinirati i nadgledati realizaciju projekata rekonstrukcije i projekata kojima se osigurava održivost povratka;
- informirati javnost i domaće i međunarodne institucije o realizaciji ciljeva Aneksa VII DMS-a;
- preduzimati sve druge aktivnosti, koje se odnose na provođenje Aneksa VI i Aneksa VII DMS-a.

Evidentno, Ministarstvo skupa s drugim ministarstvima i organima na nivou BiH, entiteta i kantona u Federaciji BiH, Brčko Distriktu BiH, općinama, domaćim i međunarodnim, vladinim i nevladinim organizacijama i institucijama ima široke nadležnosti i odgovornosti za provođenje Aneksa VII DMS-a (Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima).

S ciljem realiziranja navedenih zakonskih odredbi i nadležnosti Ministarstva, **početkom 2003.godine usvojena je Strategija BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, koja je, ustvari, prvi zajednički, okvirni dokument na nivou BiH kojim se definiraju ciljevi i planiraju potrebne akcije i reforme u pravcu konačnog realiziranja odredbi Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH.**
Poseban značaj Strategiji daje činjenica da su je prihvatile resorne državne i entitetske institucije, kao i strukture međunarodne zajednice u BiH. **Strategija je podržana i na sastanku političkih direktora Vijeća za provođenje mira, održanom u Briselu 31.1.2003.**, te je na taj način i međunarodna zajednica dala punu podršku ovom dokumentu.
Vijeće ministara BiH razmatralo je i usvojilo Strategiju na sjednici održanoj 3.2.2003., dok je Predsjedništvo BiH to učinilo na sjednici održanoj 10. 2. 2003.

Strategijom su utvrđeni **sljedeći strateški ciljevi**:
1. **Završetak procesa povratka izbjeglica iz BiH i raseljenih lica u BiH;**
2. **Realiziranje povrata imovine i stanarskih prava;**
3. **Završetak procesa rekonstrukcije stambenih jedinica za potrebe povratka;**
4. **Osiguranje uslova održivog povratka i procesa reintegriranja u BiH.**

U međuvremenu, tokom procesa primjene Strategije bilo je neophodno preispitati i ojačati napore na provođenju Aneksa VII DMS-a, te su s tim ciljem **Ministarstvo i UNHCR, u bliskim konsultacijama sa ostalim ključnim akterima, inicirali reviziju Strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a.** Aktivnosti na izradi Revidirane strategije počele su krajem 2007.godine donošenjem Akcionog plana za reviziju, kojim je predviđeno formiranje 10 konsultativnih radnih podgrupa za provođenje aktivnosti na analizi i predlaganju strateških reformi i ciljeva u sljedećim oblastima.
Osim Ministarstva kao nosioca aktivnosti, uz kopredsjedavanje UNHCR-a ili OSCE-a i Ministarstva civilnih poslova BiH, u radu radnih podgrupa učestvovali su predstavnici više od 50 institucija i organizacija domaće vlasti, međunarodne zajednice, nevladinog sektora i predstavnika civilnog društva.
Revidirana strategija BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a usvojena je na 47. sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH 10. 6. 2010. i objavljena je u „Službenom glasniku BiH", broj 78/10, od 21. 9. 2010.

Prilikom usvajanja prethodnog Izvještaja o provođenju Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji je usvojen na 88. sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 19. 3. 2014., jedan od zaključaka bio je da Ministarstvo preduzme dodatne korake s ciljem koordiniranja aktivnosti iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a. S ciljem realizacije navedenog zaključka, imenovana je Konsultativna radna grupa za provođenje Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a s Akcionim planom.

Predmetni **Izvještaj o realiziranju Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a predstavlja presjek stanja u ovoj oblasti s odgovarajućim prijedlogom rješenja za unapređenje stanja.**

Prilikom izrade Izvještaja o realiziranju Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, osim **podataka Ministarstva, korišteni su podaci koje su dostavile sljedeće institucije:**
- Ministarstvo civilnih poslova BiH (koje je, kao koordinirajući organ za određene oblasti, dostavilo i podatke od Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, Federalnog ministarstva za rad i socijalnu politiku, Zavoda zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije BiH, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, Fonda zdravstvenog osiguranja Republike Srpske, Odjela za zdravstvo i ostale usluge Vlade Brčko Distrikta BiH, Ministarstva rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske, Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona i dr.),
- Fond za povratak BiH,

- Vlada Federacije BiH kojoj su informacije dostavila nadležna ministarstva (Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica),
- Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica,
- Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske,
- Odjel za raseljene osobe, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko Distrikta BiH,
- Predstavništvo UNHCR-a u BiH,
- Misija OSCE-a u BiH,
- Unija za održivi povratak i integracije u BiH i
- Udruženje 'Vaša prava BiH'.

II. Pregled stanja

Ratni sukob u regionu ostavio je ogromne posljedice, posebno na demografsku i stambenu sliku BiH.

U periodu od 1992. do 1995. godine svoje domove u BiH napustilo je približno 2,2 miliona ljudi što čini više od polovine prijeratnog domicilnog stanovništva. Među njima, **1,2 miliona ljudi zatražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta**, a zemlje regiona prihvatile su oko 40% od ukupnog broja izbjeglica iz BiH. Istovremeno, **gotovo milion osoba bilo je interno raseljeno u BiH.**

Izbjeglice iz BiH

Prema posljednjim procjenama UNHCR-a, još uvijek je **izvan BiH oko 21.890 izbjeglica iz BiH u statusu izbjeglice, dok je broj onih koji nisu u tom statusu višestruko veći.**Većina se integrirala u zemljama prihvata. I dalje je najveći broj izbjeglih osoba iz BiH u R Hrvatskoj i R Srbiji, ali i u drugim evropskim zemljama, Skandinaviji, prekookeanskim zemljama i dr.

Ured Visokog komesarijata za izbjeglice sa sjedištem u Ženevi je krajem 2014. godine ocijenio da je situacija u BiH u smislu zaštite ljudskih prava na visokom nivou i da se izbjeglice koje vode porijeklo iz BiH mogu staviti pod zaštitu svoje zemlje, te da je u BiH ostvaren visok stepen demokratskih procesa, da je došlo do značajnog poboljšanja koje se ogleda u poštivanju prava na život i slobodu, zabrani mučenja, zaštiti osnovnih prava na slobodu izražavanja, udruživanja, vjeroispovijesti i dr. te da je napokon došlo vrijeme da se ovim osobama koje vode porijeklo iz BiH proglasi klauzula o prestanku statusa.
U vezi sa stavom UNHCR-a o prestanku statusa izbjeglice iz BiH, stav BiH je bio da bi proglašenje klauzule o prestanku statusa trebalo prolongirati do okončanja osiguranih i tekućih projekata i programa, kojima je trenutno posvećena velika pažnja, jer se zasnivaju na usaglašenim planovima za provođenje Aneksa VII DMS-a Vijeća ministara BiH i Parlamentarne skupštine BiH.
U tom smislu **predložena je suspenzija proglašenja klauzule o prestanku statusa što je i prihvaćeno**, ali se od BiH očekuje da do kraja 2017. godine realizira tekuće programe i projekte te će ovo pitanje UNHCR ponovo pokrenuti.

Raseljene osobe u Bosni i Hercegovini

Potpisivanje DMS-a krajem 1995. godine oko milion osoba dočekalo je raseljeno u BiH, što čini gotovo četvrtinu prijeratnog stanovništva BiH.

Prvi, sveobuhvatan, službeni popis raseljenih osoba na teritoriji BiH izvršen je krajem 2000. godine, kada je evidentirano ukupno 557.275 raseljenih osoba.

Revizijom statusa raseljenih osoba, koja je provedena 2005. godine, utvrđen je broj od 186.138 raseljenih osoba u BiH, nakon čega se redovno ažuriraju nastale promjene brojčanog stanja.

Raseljenost u BiH po godinama

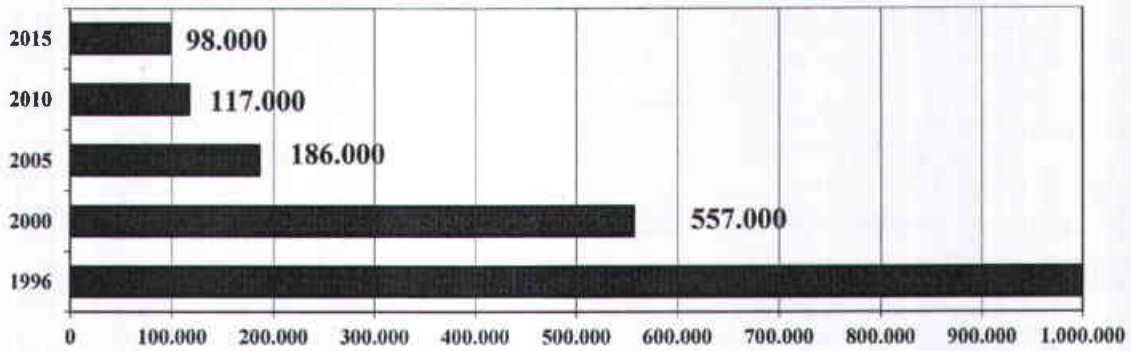

Trenutno je u Bosni i Hercegovini u statusu raseljenih 32.745 porodica, ukupno 98.324 raseljene osobe, od kojih 37.729 ili 38,4% je raseljeno na području FBiH[1], 60.156 ili 61,2 % na području RS[2] i 439 ili 0,4% na području Brčko Distrikta BiH[3].

Broj raseljnih osoba u statusu – po mjestima raseljenja										
Struktura/ entitet	B		H		S		O		Ukupno	
	porodica	osoba	porodica	osoba	porodica	osoba	porodica	osoba	porodica	osoba
FBiH	10.646	29.840	2.140	6.702	361	760	147	427	13.294	37.729
RS	53	165	62	192	19.128	59.681	38	118	19.281	60.156
Brčko Distrikt BiH	21	63	4	7	145	369	0	0	170	439
BiH	10.720	30.068	2.206	6.901	19.634	60.810	185	545	32.745	98.324

U nacionalnoj strukturi raseljenih osoba 33,7% su Bošnjaci, 7,7% Hrvati, 68,1% Srbi i 0,6% pripadnici ostalih nacionalnosti.

Ukupno gledano na nivou BiH, najviše osoba raseljeno je između entiteta. Taj procenat je najviši u entitetu RS, gdje preko 90% raseljenih osoba potiče iz entiteta FBiH. U FBiH, pored raseljenih osoba koje potiču iz RS-a, ima značajan broj interno raseljenih osoba (unutar entiteta FBiH). U Brčko Distriktu BiH više od polovine raseljenih osoba je interno raseljeno unutar Distrikta.

Nadalje, interno raseljavanje, odnosno raseljenost unutar domicilnih mjesta prebivališta, najprisutnija je u urbanim sredinama u kojima je bio i najviši broj stambenih jedinica/stanova u društvenom vlasništvu. Ovo se direktno može povezati sa značajnim brojem preostalih uništenih i oštećenih stambenih jedinica u višeporodičnim zgradama, čija obnova usljed visokih troškova sanacije i drugih problema, kao npr. neriješenih imovinskih pitanja i sl., nije na zadovoljavajući način pratila potrebe za povratkom.

U FBiH, najviše raseljenih osoba je na području općina Tuzlanskog kantona, Srednjobosanskog kantona i Kantona Sarajevo, dok u RS-u najveći broj raseljenih osoba boravi u Banjoj Luci, te na područjima općina: Bijeljina, Doboj, Modriča, Prijedor i Zvornik.

Svi dostupni podaci o stanovništvu, pa tako i o broju raseljenih osoba, predstavljaju samo službene evidencije i procjene, dok se ne objave službeni rezultati popisa stanovništva u BiH iz 2013. godine. Za sada, prema preliminarnim podacima popisa stanovništva, objavljenim 5. 11. 2013., **u BiH je popisano 3.791.662 osobe, od čega u FBiH 2.371.603 osobe, u RS-u 1.326.991 i 93.028 osoba u Brčko Distriktu BiH.** Međutim, čak i preliminarni rezultati popisa podložni su promjenama tokom statističke obrade podataka, a konačni rezultati popisa bit će publicirani sukcesivno u periodu od 1. jula 2014. do 1. jula 2016.

Povratak izbjeglica i raseljenih osoba i druga trajna rješenja

[1] *Izvor podataka: Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica (stanje na dan 30.9.2015.)*
[2] *Izvor podataka: Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske (stanje na dan 30.6.2015.)*
[3] *Izvor podataka: Odjel za raseljene osobe, izbjeglice i stambena pitanja Brčko Distrikta BiH (stanje na dan 31.7.2015.)*

Povratak

Povratak u BiH počeo je odmah nakon okončanja sukoba. **Do sada je evidentirano oko 1.060.000 povrataka u BiH, od kojih gotovo polovina tzv. manjinskih**[4]. Od ukupnog broja realiziranih povrataka, oko 610.000 ili 67 % odnosi se na povratak raseljenih osoba, a preostalih oko 450.000 ili 43 % na povratak izbjeglica.

Prema procjeni Ministarstva, stopa „manjinskih" povrataka, izračunata na osnovu pretpostavljenog broja osoba koje su napustile svoja prijeratna prebivališta u odnosu na broj povratnika, u FBiH je 32%, a u RS-u 28,5%, pri čemu je stopa povrataka Bošnjaka u RS 35%, a Hrvata 8,5%.

Teško je, međutim, reći koliko je izbjeglica i raseljenih osoba našlo trajna rješenja kroz povratak, jer je, pored mogućeg značajnijeg odstupanja statističkih pokazatelja od stvarnog realiziranog povratka, prisutna pojava da mnogi nakon ulaska ili uvođenja u posjed svoje imovine ili rekonstrukcije svojih prijeratnih stambenih jedinica i druge imovine, a što je evidentirano kao povratak, ponovo privremeno ili trajno napuštaju svoja prijeratna prebivališta.

Procjene također pokazuju da se više od četvrtine izbjeglica i raseljenih osoba integriralo u zemljama prihvata i u mjestima raseljenja u BiH ili su našli neka druga trajna rješenja.

Ponovo je izgrađeno, odnosno obnovljeno više od 340.000 domova. U protekloj deceniji, od kada je nadležnost za ova pitanja prenesena na vlasti u BiH, **u sektor povratka u BiH uloženo je više od milijardu KM,** od kojih je oko 620 miliona KM investirano u stambenu obnovu, a gotovo 500 miliona KM uloženo je u komplementarne mjere održivosti.

Pomoć kroz razne projekte prvenstveno je osmišljena kako bi podržala održivost procesa povratka i to **kroz obnovu individualnih domova i zgrada, te osnovne komunalne i socijalne infrastrukture**. Najveći udio sredstava za potrebe održivosti usmjeren je za obnovu komunalne infrastrukture kao što su putevi, mostovi, vodovod, kanalizacija i sl., uključujući i značajna sredstva za elektrificiranje povratničkih naselja. **Preostala sredstva za održivost odnose se na obnovu socijalne infrastrukture** (vjerski objekti, obrazovne ustanove, ambulante, sportska igrališta, objekti za zadovoljavanje kulturnih potreba, itd.), **te za zapošljavanje s ciljem održivosti**.
Nesumnjivo je da su napori koje preduzimaju vlasti u BiH na svim nivoima, uz pomoć međunarodne zajednice, donijeli vrlo konkrentne i značajne rezultate, ali i pored toga, danas, dvije decenije od potpisivanja DMS-a, **oko polovine od procijenjenog broja izbjeglih i raseljenih osoba u BiH još uvijek je izvan svojih predratnih domova** i preostali su brojni izazovi na planu osiguranja pristupa pravima zagarantiranim Aneksom VII DMS-a.
Najveći broj izbjeglih i raseljenih osoba i dalje se ne može vratiti zato što njihova prijeratna imovina još uvijek nije obnovljena ili zato što u njihovim mjestima povratka teren nije očišćen od mina, nema osnovne infrastukture, oskudne su mogućnosti zapošljavanja i dr.
Mnogobrojne osobe koje prije rata nisu posjedovale nikakvu imovinu, nisu ni imale priliku da iskoriste neki projekat koji bi njima i njihovim porodicama omogućio pronalaženje trajnog rješenja kroz rekonstrukciju, mjere održivosti i dr., a paralelno nisu razvijeni odgovarajući programi, koji bi doprinijeli pronalasku trajnih rješenja.
Istovremeno, **mnogobrojni povratnici koji su se do sada vratili suočavaju se s teškom socijalnom situacijom koja ugrožava mogućnost njihovog opstanka u mjestima povratka.**
Ekonomske prilike su i dalje vrlo oskudne, često nedostaje infrastruktura, uključujući električnu energiju, a njihov pristup pravima i uslugama, kao što su: zdravstvena zaštita, obrazovanje, socijalna zaštita i penzije, ograničen je zbog različitih ustavnih, pravnih, finansijskih i drugih razloga.
U pojedinim slučajevima, primarna poteškoća pri povratku je **izmijenjeno socijalno okruženje** u kojem se nalaze povratnici i raseljene osobe, naročito mladi koji tragaju za mogućnostima za višim obrazovanjem i zapošljavanjem, pri čemu je naročita poteškoća **nemogućnost zadržavanja stečenih prava u mjestima**

---

[4] *„Manjinski" povratak je isključivo tehnički termin koji se odnosi na osobe (konstitutivne narode) koje su se vratile u općine svog prijeratnog prebivališta u kojima trenutno u brojčanom smislu preovladava(ju) neki drugi konstitutivni narod(i).*

raseljenja, uključujući i prava koja se ne mogu prenijeti po povratku, a stečena su u zemljama privremenog prihvata ili u drugom entitetu unutar BiH.

Ukupni troškovi realiziranja Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, samo za potrebe obnove stambenih jedinica i osnovne infrasrukture u svrhu povratka, u Okvirnom programu povratka procijenjeni su na blizu 1,2 milijarde KM.
Međutim, budući da stvarne potrebe izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika u BiH uveliko premašuju dostupnu pomoć, **ta ogromna disproporcija između potreba i mogućnosti i dalje ostaje jedan od najznačajnijih problema pri planiranju i realiziranju ciljeva iz Aneksa VII DMS-a.**
U tom smislu, ključni cilj je i dalje osiguranje sredstava za sanaciju uništenih i/ili neuslovnih stambenih jedinica za sve one koji ispunjavaju kriterije za dobivanje pomoći za obnovu u svrhu povratka, uz davanje prednosti najugroženijim kategorijama.

Druga trajna rješenja

Osim povratka kao trajnog rješenja, očigledno je da se za određeni broj raseljenih osoba trajna rješenja neće moći naći samo povratkom u prijeratna prebivališta. To se, prije svega, odnosi na one čiji je status raseljene osobe revidiran na osnovu zaštite, humanitarnih i drugih razloga, kao i osobe s posebnim potrebama, jer je u procesu (re)registracije raseljenih osoba evidentirano da, nažalost, ne mali broj raseljenih osoba u BiH pripada posebno ranjivim kategorijama stanovništva, kao što su: tjelesno i mentalno onesposobljene osobe, hronični bolesnici, porodice s jednim roditeljem, djeca bez roditelja, starije osobe bez sredstava za život, žrtve tortura i ostale osobe koje imaju objektivne razloge zbog kojih se ne vraćaju.

Od ukupnog broja raseljenih porodica u BiH, gotovo četvrtina nosilaca domaćinstava je u procesu (re)registracije eksplicitno izjavila da se ne želi vratiti u svoje prijeratno prebivalište. Najveći broj njih raseljen je na području RS-a, što se odnosi na oko 7.300 porodica, ukupno oko 23.000 osoba, odnosno oko 89% svih onih koji ne žele da se vrate, nešto iznad 10% odnosno oko 1.000 porodica/2.700 osoba na području FBiH, a preostalih, neznatno iznad 1% odnosno oko 100 porodica/300 osoba na području Brčko Distrikta BiH.

Struktura raseljenih osoba koje se ne žele vratiti u prijeratna prebivališta prema mjestu raseljenja u najvećoj mjeri odražava i nacionalnu strukturu, sa stoprocentnim brojem Srba u RS-u i Brčko Distriktu BiH, dok su u FBiH dvije trećine ukupnog broja onih koji isključuju opciju povratka Bošnjaci, preostala trećina Hrvati, a broj ostalih je neznatan.

Dakle, za približno 8.000 porodica/26.000 raseljenih osoba, na osnovu lično iskazane namjere, postoji potreba pronalaženja trajnog rješenja kroz neki oblik integracije u mjestima raseljenja.

III. Trenutno stanje po revidiranim oblastima

III a. Finansiranje prava iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma
III b. Stanje po revidiranim oblastima – pristup pravima

III a. Finansiranje prava iz Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma

Prije pregleda stanja po revidiranim oblastima i pravima iz Aneksa VII DMS-a, dajemo pregled finansiranja prava iz Aneksa VII DMS-a za izvještajni period (2009.-2015.).

Ukupni troškovi realiziranja Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a (okvirna procjena nedostajućih sredstava), samo za potrebe obnove stambenih jedinica povratnika i osnovne - prateće infrastrukture, u Okvirnom programu povratka izbjeglica i raseljenih lica za period 2009.-2014. procijenjeni su na **1.210.551.000 KM** (obnova stambenih jedinica - 828.834.000 KM i obnova prateće infrastrukture - 381.717.000 KM).

S ciljem realiziranja strateških ciljeva iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, od procijenjenog iznosa od 1.21 milijardi KM za potrebe obnove stambenog fonda i prateće infrastrukture, od 2009. godine do danas, ukupno su osigurana sredstva u iznosu od oko 777 milion KM iz kreditnih i donatorskih sredstava, sredstava udruženih u Fond za povratak BiH i budžetskih sredstava entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Prema izvorima osiguranih sredstava:
- **iz sredstva udruženih u Fond za povratak BiH- oko 89 miliona KM;**
- **iz budžetskih sredstava entiteta i Brčko Distrikta BiH- oko 232 miliona KM;**
- **iz kreditnih i donatorskih sredstava – oko 456 miliona KM;**

Prema raspoloživim podacima i procjenama:
- od ukupno osiguranih sredstava za provođenje Aneksa VII DMS-a od oko 777 miliona KM, za finansiranje programa povratka osigurano je oko 465 miliona KM ili 60%, a za finansiranje prava raseljenih i izbjeglih osoba u BiH oko 312 miliona KM ili 40%.

-od ukupno osiguranih sredstava za provođenje Aneksa VII DMS-a od oko 777 miliona KM na projekte stambenog zbrinjavanja raseljenih osoba i povratnika odnosi se oko 592 miliona KM ili 76,20%, a na projekte održivosti i ostale projekte oko 185 miliona KM ili 23,80%.

Budžet/projekat	**Ukupno (miliona KM)**	**Stambeno zbrinjavanje**			**Održivost**		
		Povratak raseljenih osoba	Integracija raseljenih osoba	Izbjeglice u BiH	Povratak raseljenih osoba	Integracija raseljenih osoba	Izbjeglice u BiH
Fond za povratak BiH	89	45	0	0	39,5	4,5	0
Federacija BiH	155,4	45,7	0	0	100,4	9,3	0
Republika Srpska	58,5	11,4	15,9	0	29,3	1,9	0
Brčko Distrikt BiH	18	17	1	0	0	0	0
RSP	197,5	126	51	20,5	0	0	0
CEB II	208	0	208	0	0	0	0
OPEC	12	12	0	0	0	0	0
SDF	22	22	0	0	0	0	0
IPA 2012	15	15	0	0	0	0	0
Vlada R Hrvatske	1,5	1,5	0	0	0	0	0
	776,9	295,6	275,9	20,5	169,2	15,7	0
	100%	38,05%	35,51%	2,64%	21,78 %	2,02%	0,00%
	100%	76,20%			23,80%		

<u>III b. Stanje po revidiranim oblastima – pristup pravima</u>
Revidiranom strategijom analizirano je stanje u deset ciljanih oblasti, koje su u direktnoj vezi s provođenjem Aneksa VII DMS-a.

To su **sljedeće oblasti:**

1. Rekonstrukcija stambenih jedinica izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika, zatvaranje kolektivnih centara i rješavanje pitanja alternativnog smještaja raseljenih osoba i povratnika i socijalnog stanovanja s posebnim akcentom na probleme raseljenih osoba i izbjeglica te stambenog zbrinjavanja ranjivih kategorija povratnika;
2. Završetak procesa povrata imovine i stanarskih prava izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika;
3. Elektrifikacija povratničkih naselja i pojedinačnih stambenih jedinica povratnika;
4. Rekonstrukcija infrastrukture u mjestima od interesa za povratak izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika;
5. Zdravstvena zaštita raseljenih osoba i povratnika;
6. Socijalna zaštita raseljenih osoba i povratnika;
7. Ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih osoba i povratnika;
8. Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika;
9. Sigurnost raseljenih osoba i povratnika i deminiranje područja povratka;
10.Pravo na naknadu štete raseljenim osobama, izbjeglicama i povratnicima.

1. **Rekonstrukcija stambenih jedinica izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika, zatvaranje kolektivnih centara i rješavanje pitanja alternativnog smještaja raseljenih osoba i povratnika i socijalnog stanovanja raseljenih osoba i izbjeglica i stambenog zbrinjavanja ranjivih kategorija povratnika;**
Popisom iz 1991. godine u BiH evidentirano je oko 1,1 milion stambenih jedinica, od kojih se oko 275.000 odnosilo na stanove u društvenoj svojini. **U ratu je uništeno i/ili oštećeno oko 460.000 stambenih jedinica, što čini preko 40% prijeratnog stambenog fonda.**
Od ovog broja, oko 100.000 stambenih jedinica bilo je u sastavu višeporodičnih zgrada, tj. objekata zajedničkog stanovanja, a ostalo su individualne stambene jedinice. Gotovo 80% stambenih jedinica bilo je ili potpuno razoreno ili teško oštećeno.
Do danas je **ponovo izgrađeno, odnosno obnovljeno oko 340.000 domova**.
Prema okvirnim procjenama troškova i vrstama intervencije u Okvirnom programu povratka izbjeglica i raseljenih lica za period 2009.-2014., bilo je potrebno obnoviti **još 34.918 stambenih jedinica.**
Kada se govori o obnovi stambenog fonda, poseban je problem **obnova stambenih zgrada.** Procjenjuje se da **na području BiH ima još preko 200 stambenih zgrada koje nisu sanirane, s oko 1.700 stanova u ovim zgradama koji su zbog devastiranosti neuseljivi**. Prema broju preostalih uništenih stanova u višeporodičnim stambenih zgradama ističe se grad Mostar i općine: Bosansko Grahovo, Drvar, Jajce, Goražde, Prijedor, Doboj, Sanski Most, Bosanska Krupa, Derventa i Brod, u kojima je više od polovine cjelokupnog, preostalog uništenog i oštećenog stambenog fonda koji je ranije bio u društvenoj svojini.

Pitanju zatvaranja kolektivnih centara i alternativnog smještaja, također u Revidiranoj strategiji, poklonjena je velika pažnja, te je ovo pitanje ocijenjeno kao jedan od ključnih prioriteta iz dva razloga: s jedne strane, radi se o izuzetno velikom humanitarnom problemu, jer raseljene osobe godinama nakon potpisivanja DMS-a žive u kolektivnom obliku zbrinjavanja i uglavnom u jako lošim uslovima, a s druge strane, kolektivni centri i alternativni smještaj na teretu su budžeta na svim nivoima vlasti u BiH.
Prema procjenama UNHCR-a iz 2012. godine, u BiH je bilo evidentirano 158 kolektivnih centara sa 8.581 korisnikom. Za izradu Studije izvodljivosti za projekat "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II" evidentirano je 149 referentnih lokacija (kolektivni centri i alternativni smještaj). Realizacijom navedenog projekta bit će zatvoren 121 kolektivni centar.

Radi provođenja ciljeva iz Revidirane strategije koji se odnose na stambeno zbrinjavanje i obnovu stambenog fonda i prateće infrastrukture, završena je ili je u toku realizacija budžetskih, kreditnih i donatorskih sredstava, kako slijedi:

a. Budžetska sredstva (ulaganja iz budžeta BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Vlade Brčko Distrikta BiH):

Bosna i Hercegovina

Udruživanjem sredstava kroz sporazume o udruživanju u Fond za povratak BiH (zajednički projekti), za finansiranje prava iz Aneksa VII DMS-a za period 2009.-2014. (podaci Fonda za povratak) **ugovoreno je 93.466.000 KM, od čega je uplaćeno 89.124.545 KM.** Razlika se odnosi na **neizmirene obaveze po sporazumima o udruživanju za 2009. i 2010. godinu u ukupnom iznosu od 4.341.455 KM (neuplaćene obaveze RS-a).**

Ukupno uplaćena sredstva na osnovu odluka Komisije za izbjeglice i raseljene osobe BiH uložena su za sljedeće namjene:

- **obnovu individualnih stambenih jedinica** - 34 miliona KM (za ukupno 97 općina i 1.685 stambenih jedinica),
- **obnovu zgrada kolektivnog stanovanja/kondominijumi** – 5 miliona KM (za ukupno 16 gradova/općina, 45 stambenih zgrada,129 direktnih i 483 indirektna korisnika),
- **rješavanje pitanja kolektivnih centara i alternativnog smještaja** – 9 miliona KM,
- **obnovu komunalne i socijalne infrastrukture** - 27 miliona KM,
- **elektrifikaciju stambenih jedinica realiziranog povratka** – 14 miliona KM za 79 projektnih općina i oko 2.200 korisnika/stambenih jedinica,
- **ostale projekte** (udružena sredstava s vladinim i nevladinim udruženjima i institucijama i organizacijama međunarodne zajednice, interventna pomoć, komplementarni projekti i dr.).

Federacija BiH

Za period 2010.-2015. iz budžeta FBiH za potrebe provođenja Aneksa VII DMS-a izdvojeno je **ukupno 155.406.472,00 KM za sljedeće namjene**:

- za raseljene osobe i povratnike - 120.488.600,00 KM
- za razvoj održivosti povratka u RS - 11.560.000,00 KM
- za podršku povratku izbjeglica i prognanih osoba s područja Posavine (RS) - 10.000.000 KM
- za programe podrške razvoja regije Srebrenica - 3.000.000,00 KM
- za podršku provođenja održivog povratka izbjeglica i prognanih osoba s područja regije Srebrenica - 9.549.422,00 KM
- iz sredstava budžetske rezerve i ostalih transfera - 808.450,00 KM.

Republika Srpska

Za period 2009.-2015. iz budžeta RS-a za potrebe provođenja Aneksa VII DMS-a izdvojeno je **ukupno 58.494.307,11 KM za sljedeće namjene:**

- namjenska izdvajanja za rješavanje problema izbjeglica i raseljenih lica-16.940.755,88 KM
- namjenska izdvajanja za rješavanje problema interno raseljenih lica – 5.898. 115,82 KM
- namjenska izdvajanja za finansiranje povratka u RS –22.008.385,00 KM
- namjenska izdvajanja za finansiranje povratka u FBiH – 4.125.291,25 KM
- namjenska izdvajanja za program „Trajna rješavanja za korisnike kolektivnih centara i alternativnih vidova stanovanja“ – 432.999,00 KM
- namjenska izdvajanja za zdravstveno osiguranje izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika –1.882.260,16 KM
- tekući grantovi organizacijama i udruženjima – 419.500,00 KM
- planirana sredstva iz budžeta za 2015.godinu – 6. 787.000,00 KM

Vlada Brčko Distrikta BiH

Za period 2009.-2015. iz budžeta Brčko Distrikta BiH za potrebe provođenja Aneksa VII DMS-a izdvojeno je ukupno **18.008.601,62 KM kroz programe obnove stambenih jedinica u svrhu povratka i stambenog zbrinjavanja raseljenih osoba koje se žele integrirati na nivou lokalne zajednice Vlade Brčko Distrikta BiH.**

- realizirana sredstva za period 2009.-2014. godina - 16.508.601,62 KM
- planirana sredstva iz budžeta za 2015. godina - 1.500.000,00 KM

b. Donacije i krediti

Osim budžetskih sredstava, iz **donatorskih i kreditnih sredstava** kroz ciljane projekte (RSP, CEBII, OPEC, SRF, IPA, Program Vlade R Hrvatske) **u toku je realizacija oko 456 miliona KM za obnovu oko 9.300 stambenih jedinica i druge mjere podrške provođenju Aneksa VII DMS-a.**

Državni projekat stambenog zbrinjavanja (u daljnjem tekstu: DPSZ) u vezi s Regionalnim stambenim programom (u daljnjem tekstu: RSP)

Izvor i vrijednost projekta: 101 milion eura, od čega 85 miliona eura donatorskih sredstava (Fond RSP) i 15 miliona eura vlastite kontribucije (dodjela građevinskog zemljišta, taksi, priključaka na infrastrukturu i sl., kao i određeni finansijski doprinos).

Vrsta pomoći: obnova prijeratnih kuća i stanova u svrhu povratka, osiguranje stanova u višeporodičnim zgradama (socijalno stanovanje), pružanje pomoći za stambenu izgradnju u svrhu lokalne integracije i smještaj u ustanovama socijalne zaštite.

Broj korisnika: Stambena rješenja za 5.400 porodica ili 14.000 osoba, za najugroženije korisnike iz ciljanih kategorija, uključujući:

- 2.400 izbjegličkih porodica (5.000 osoba) koje se vraćaju u BiH iz Hrvatske i Srbije
- 600 izbjegličkih porodica (1.700 osoba) iz Hrvatske u BiH/Republika Srpska
- 2.400 porodica (7.000 osoba) koje spadaju u kategoriju najugroženijih interno raseljenih osoba koje žive izvan kolektivnih centara u BiH (Korisnici iz kolektivnih centara isključeni su jer je u međuvremenu osiguran kredit, također kod Razvojne banke Vijeća Evrope (CEB), za rješavanje pitanja kolektivnih centara i alternativnog smještaja u BiH).

Odobreni potprojekti: DPSZ se provodi u talasima, za koje se pripremaju posebni potprojekti koji se putem CEB-a dostavljaju Tehničkom komitetu CEB-a, pa zatim prosljeđuju Skupštini donatora na odobravanje.

Pravni osnov: Okvirni sporazum između Razvojne banke Vijeća Evrope i Bosne i Hercegovine u vezi s Regionalnim programom za stambeno zbrinjavanje („Službeni glasnik BiH-Međunarodni ugovori", broj 4/14).

Na osnovu Okvirnog sporazuma, za svaki potprojekat potpisuje se odgovarajući **sporazum o grantu**, u skladu sa Zakonom o postupku zaključivanja i izvršenja međunarodnih ugovora.

Do sada su potpisani sporazumi o grantu za provođenje *tri* potprojekata (BiH1, BiH2 i BH3), a u pripremi je potpisivanje sporazuma i za preostala dva odobrena potprojekta (BiH3 i BiH4). Sporazumi se privremeno primjenjuju paralelno dok traje procedura ratificiranja, a kao preduslov za isplatu tranši sredstava granta Bosni i Hercegovini od CEB-a osigurano je neophodno pravno mišljenje Ministarstva pravde BiH koje je zadovoljavajuće za CEB.

Na osnovu raspoloživosti sredstava u Fondu RSP-a, **BiH je podnijela četiri aplikacije za provođenje potprojekata** u vezi s Okvirnim sporazumom, a koje je odobrila Skupština donatora, što znači da su **sredstva osigurana**. U okviru četiri odobrena potprojekta ukupne vrijednosti **oko 41,3 miliona eura bit će osigurano stambeno zbrinjavanje oko 1.870 porodica dodjelom građevinskog materijala (20 korisnika), obnovom i izgradnjom kuća (1380 korisnika), te obnovom i izgradnjom stanova (438 korisnika).**

Status: Do sada je Skupština donatora odobrila sva četiri potprojekta koje je BiH kandidirala u okviru dostupnih sredstava u Fondu RSP-a. Potprojekti će biti realizirani na području više od 60 općina u BiH, a njima se rješava 35% stambenih potreba BiH koje su predviđene u Zajedničkom programu.

Postupak zaključivanja ugovora za četvrti potprojekat još uvijek je u toku, kao i ugovora o operativnom grantu za pokriće troškova realizacije, ali očekujemo da će oba preostala sporazuma biti potpisana do kraja godine.

U okviru prvog potprojekta koji obuhvata pomoć u stambenom zbrinjavanju za 170 porodica, nakon dodjele građevinskog materijala za 20 korisničkih domaćinstava, pomoć u obnovi prijeratnih domova po sistemu "ključ u ruke" dobit će 150 porodica. Završetak radova na obnovi i izgradnji svih povratničkih kuća iz potprojekta BiH1 očekuje se sredinom 2016. godine.

Za drugi potprojekat u okviru kojeg će biti obezbijeđeno 780 stambenih rješenja za povratak i reintegraciju ili lokalnu integraciju u BiH, svi korisnici su već poznati. Pokrenute su tenderske procedure za projektiranje za koje je prethodno potrebno riješiti imovinsko-pravne odnose, te osigurati građevinske dozvole, što je u saradnji s općinama povratka do sada učinjeno za više od polovine odabranih korisnika. Radovi na izgradnji obavljat će se sukcesivno po projektiranju, a prve kuće mogle bi se početi graditi u proljeće 2016. godine. Završetak radova i useljenje korisnika iz drugog potprojekta u njihove prijeratne domove planiran je do kraja iste godine.

Nadalje, potpisivanjem Sporazuma o grantu za treći potprojekat BiH3, kojim se predviđa izgradnja 20 višeporodičnih zgrada s ukupno 438 stanova, stekli su se uslovi za pokretanje tendera za projektiranje, što će biti učinjeno veoma skoro budući da su odgovarajuće podloge pripremljene. Izvršena je predselekcija korisnika, a pravni okvir za izbor krajnjih korisnika koji će ići paralelno sa izgradnjom stanova se finalizira.

Projekat "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II"

Izvor: Kredit kod Razvojne banke Vijeća Evrope - CEB
Vrijednost Projekta: 208 miliona KM
Uslovi: rok: 20 godina, grejs-period: 5 godina, kamata: subvencionirana.
Cilj projekta: Realizacijom projekta bit će omogućeno zatvaranje najmanje 121 kolektivnog centra/alternativnog smještaja ili 76% svih kolektivnih centara u BiH, uz omogućavanje osiguranja stambenih rješenja za interno raseljene osobe i druge ugrožene osobe koje trenutno borave u kolektivnim centrima/alternativnom smještaju i unajmljenim stambenim jedinicama u BiH, sa stambenim rješenjima koja su prilagođena njihovim posebnim potrebama i ugroženosti.
Broj korisnika: 2.611stambenih jedinica sa 7.247 osoba u 82 zgrade (31 obnova, 51 izgradnja).
Način realizacije: Zajmoprimac je Ministarstvo finansija i trezora BiH. Ministarstvo finansija i trezora BiH je cjelokupnu odgovornost za realizaciju projekta, upravljanje, koordinaciju, nadzor, praćenje i evaluaciju prenijelo na Ministarstvo. Projekat realiziraju resorna entitetska ministarstva i Odjeljenje za raseljene osobe, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko Distrikta BiH, koji imaju odgovornost za realizaciju projekta u okviru njihove nadležnosti: u pogledu odabira ciljanih kolektivnih centara i alternativnog smještaja, verifikacije korisnika koji ispunjavaju utvrđene kriterije za odabir, organizacije nabavki, usluga projektiranja, kontrole usluga i radova na obnovi, rekonstrukciji ili izgradnji objekata, organizacije i nadgledanja radova na obnovi, rekonstrukciji ili izgradnji objekata, organizacije primopredaje ugovorenih radova, izvještavanja u skladu s formatom i rasporedom koji će utvrditi Projektno-izvedbeni tim.
Status: U toku su pripremne aktivnosti za izradu projektno-izvedbene dokumentacije koja se očekuje u četvrtom kvartalu 2015.godine.

Projekat obnove stambenog fonda – OPEC

Izvor: KREDIT -OPEC – OFID – RAZVOJNI FOND
Iznos: 12.000.000 KM (7.000.000 američkih dolara)
Uslovi: rok: 20 godina, grejs-period: 5 godina
Realizacija: 2013.-2015. godina
Cilj projekta: Projekat je namijenjen za potrebe rekonstrukcije stambenih jedinica izbjeglica ili raseljenih osoba i povratnika. Cilj projekta je osiguranje prebivališta i trajnog stambenog rješenja za 400 porodica ili oko 1500 osoba koje su raseljene iz svojih domova tokom sukoba 1992.-1995.
Način realizacije: Zajmoprimac projekta Ministarstvo finansija i trezora BiH prenijelo je ovlaštenja za ukupnu koordinaciju nad projektom na Ministarstvo. Projekat realiziraju entitetska ministarstva, Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske i Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica. Finansijska realizacija projekta obavlja se preko Fonda za povratak BiH.
Status projekta: Projekat su završila dva implementatora, u toku su aktivnosti u Brčko Distriktu BiH na obnovi 29 stambenih jedinica. Ukupno Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica i Ministarstvo raseljenih lica RS-a: radovi završeni u 51 gradu/općini, završena 341 stambena jedinica. Zaključno s ovim izvještajem, ukupno je ugovoren iznos od 9.291.481,00 KM (projektiranje, izvođenje i nadzor).
Prema informacijama Fonda za povratak BiH, od ukupnih sredstava od 7 miliona američkih dolara (12 miliona KM), do sada je uplaćeno 8.325.950,61, a utrošeno 7.782.789,65 KM. Analizirajući dosadašnju realizaciju projekta OPEC i stepen njegove završenosti, može se konstatirati da je cilj projekta postignut.

Projekat "Održivi povratak izbjeglica i raseljenih osoba: Rekonstrukcija stambenih jedinica"
Izvor: Kredit kod Saudijskog fonda za razvoj - SFD
Iznos: 22.000.000 KM (15.000.000 američkih dolara)
Uslovi: rok: 25 godina, grejs-period: 5 godina, troškovi: 1 %
Cilj projekta: Projekat je namijenjen za potrebe rekonstrukcije stambenih jedinica osoba koje imaju status izbjeglice ili raseljene osobe i povratnici. Cilj projekta je osiguranje prebivališta i trajnog stambenog rješenja za 901 porodicu ili oko 4000 osoba koje su raseljene iz svojih domova tokom sukoba 1992.-1995.
Broj korisnika: 901 stambena jedinica (FBiH -553 stambene jedinice, RS-314 stambenih jedinica i Brčko Distrikt BiH-34 stambene jedinice).
Način realizacije: Zajmoprimac projekta Ministarstvo finansija i trezora BiH prenijelo je ovlaštenja za ukupnu koordinaciju nad projektom na Ministarstvo. Projekat realiziraju Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske i Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica. Finansijska realizacija projekta obavlja se preko Fonda za povratak BiH koji prima nalog za plaćanje s potrebnom dokumentacijom, te ga dostavlja Ministarstvu finansija i trezora BiH koji dokumentaciju dostavlja direktno Saudijskom fondu na plaćanje.
Status:U toku su aktivnosti na izboru projektanata, nadzornih organa i izvođača radova.
Očekuje se početak izvođenja radova za oko 30 dana u 9 općina na 77 stambenih jedinica u općinama gdje je izvršen izbor izvođača radova. Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica je do sada odabrao projektante za 175 stambenih jedinica u 23 općine. Završeno je 78 projekata. Izabrani su nadzorni organi i izvođači radova za 78 projekata. U toku su aktivnosti na potpisivanju ugovora, a početak izvođenja radova očekuje se za 30 dana. Ministarstvo izbjeglica i raseljenih lica RS-a je do sada odabrao projektante za 186 stambenih jedinica u 16 općina. U toku je provođenje aktivnosti na potpisivanju ugovora.

IPA PROJEKAT – Provođenje Aneksa VII „Podrška trajnim rješenjima predviđenim u Revidiranoj strategiji BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a"
Izvor: Evropska unija kroz paket IPA 2012 i UNHCR
Iznos:15.000.000 KM (8.107.500,00 eura)
Cilj projekta: Omogućiti domaćim akterima da rješavaju preostale prepreke rješenjima za raseljene osobe i povratnike u skladu sa ciljevima iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a. U okviru ovog cilja bit će osigurana trajna stambena rješenja za 125 ranjivih povratničkih i interno raseljenih porodica, 480 porodica bit će potpomognuto mjerama održivosti i za 500 osoba bit će osigurana djelotvorna mogućnost ostvarivanja prava i, ako bude potrebno, pristup pravima i uslugama socijalne zaštite.
Način realizacije: Implementator Projekta (UNHCR) i sedam partnerskih organizacija (UNDP, UNICEF, IOM, Hilfswerk Austria international (HWA), Bosanski humanitarni logistički servis (BHLS), Fondacija lokalne demokratije (FLD) i Udruženje 'Vaša prava BiH'. Upravni odbor čine: UNHCR, MLJPI i DEU.
Status: Realizacija je u toku.

Program pomoći Vlade Republike Hrvatske za podršku povratku Hrvata iz R Hrvatske u BiH
Izvor: Vlada Republike Hrvatske
Iznos:1.500.000 KM (5.781.291,07 kuna)
Cilj projekta: Podrška povratku Hrvata iz R Hrvatske u BiH
Način realizacije: Odabir korisnika i isporuka građevinskog materijala u nadležnosti je Vlade R Hrvatske.
Status: Realizacija je u toku, do sada je obnovljeno 95 stambenih jedinica, a predviđa se obnova još oko 72 stambene jedinice tokom ove i naredne godine.Trenutni problem u BiH je vrlo složen sistem plaćanja PDV-a.

Rezimirano, ukupno osigurana sredstva (utrošena i projekti u toku) za finansiranje prava iz Aneksa VII DMS-a kroz donatorske i kreditne projekte, udružena sredstva u Fond za povratak, ulaganja entiteta i Brčko Distrikta BiH za period 2009.-2015. iznose oko 777 miliona KM.

U odnosu na ukupni predviđeni broj stambenih jedinica za koje je potrebna obnova - 34.918 u 138 općina (planiran Revidiranom strategijom BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a), broj obnovljenih stambenih

jedinica u svrhu povratka iznosi 8.851 (oko 25,3%), a broj stambenih jedinica čija je izgradnja predviđena u narednom periodu (ostvarivanje prava utvrđenih Aneksom VII DMS-a uključujući i povratak) kroz osigurane projekte iznosi 8.989 (oko 25,8%), što iznosi ukupno (izgrađeno i očekuje se izgradnja) 17.840 stambenih jedinica (oko51,1%). Najviše stambenih jedinica obnovljeno je u sljedećim općinama/gradovima/distriktu: Brčko (1.538), Doboj (380), Mostar (326), Prijedor (322), Šamac (295), Foča (291), Bijeljina (239), Bratunac (197), Srebrenica (171),Zvornik (171).
- U sljedećim općinama nije obnovljena nijedna stambena jedinica: Gračanica (141 predviđena u Strategiji), Grude (3), I.Stari Grad (4), Petrovo (2), Posušje (1), Srbac (3), Široki Brijeg (6), Živinice (60), ili je obnovljena samo po jedna stambena jedinica: Banovići (162), Breza (46), Domaljevac/Šamac (42), Ist.Drvar (2), Kneževo(37), Kostajnica (16), Srebrenik (112).
- Najviše potreba prema Strategiji iskazano je u sljedećim općinama/gradovima: Srebrenica - 2045 (obnovljeno 171), Zvornik - 1687 (obnovljeno 171), Mostar - 1190 (obnovljeno 326), Bratunac - 1188 (obnovljeno 197), Brod - 886 (obnovljeno 134), Foča - 871 (obnovljeno 291), Zavidovići - 809 (obnovljeno 53), Derventa - 801 (obnovljeno 141), Goražde -759 (obnovljeno 96), Doboj - 737 (obnovljeno 380) Lukavac - 698 (obnovljeno 36), Vlasenica - 620 (obnovljeno 48), Rogatica - 618 (obnovljeno 105), Višegrad - 616 (obnovljeno 115).

Sastavni dio ovog izvještaja je **Tabela o ulaganjima u općine u BiH po entitetima i općinama za period 1.1.2009. do 31.12.2014.**

2. Završetak procesa povrata imovine i stanarskih prava izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika

Tokom rata u BiH **oko 225.000 stambenih jedinica bilo je privremeno zauzeto, a do danas je više od 220.000 tih stambenih jedinica vraćeno prijeratnim vlasnicima i nosiocima stanarskih prava, čime su imovinski zakoni provedeni preko 99%. Time je ovaj strateški cilj BiH u suštinskom smislu ispunjen.**

Kao prepreke za konačno rješavanje ovog pitanja, u Revidiranoj strategiji prepoznato je sljedeće: veliki broj upravnih postupaka i upravnih sporova pred redovnim sudovima i dužina njihovog trajanja, dužina trajanja parničnog postupka pred nadležnim sudovima u slučajevima gdje se odlučuje o prethodnim pitanjima, posebni slučajevi koji se odnose na smještaj u privremenim objektima kao što su barake, radnički stanovi u sklopu školskih objekata, na gradilištima, stanovi vezani za obavljanje službene dužnosti, prostorije za nužni smještaj, a na kojima se nije moglo steći stanarsko pravo, zatim specifičan problem koji se tiče povrata imovine i stanova koji su bili predmet prijenosa prava raspolaganja npr. zamjena ili prodaja na relaciji Republika Hrvatska-BiH i pravna valjanost takvih ugovora, povrat vojnih stanova, mandat i nadležnost Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica (domaća CRPC komisija) i dr.

U Strategiji su date sljedeće preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja u realiziranju pristupa pravu na povrat imovine i stanarskih prava: poštivanje relevantnih odredbi Zakona o upravnom postupku i upravnim sporovima kako bi se osiguralo što brže rješavanje imovinskih postupaka/sporova, preporuka nadležnim sudovima u BiH da predmete/tužbene zahtjeve koji su im upućeni za rješavanje prethodnog pitanja po prekinutim upravnim postupcima kod lokalnih stambenih organa rješavaju po hitnom postupku i tako doprinesu pravovremenom okončanju postupka za povrat imovine kao i podizanju nivoa pravne sigurnosti, dužnost organa odgovornih za nemogućnost povrata stambenih jedinica zbog demoliranja, eksproprijacije, promjene urbanističkih i regulacionih planova, gradnje od strane trećih osoba i sl., da omoguće povrat u pređašnje stanje putem rekonstrukcije, dodjele zamjenske stambene jedinice ili dodjelom pravične novčane naknade, preporuka nadležnim organima koji u parničnom postupku rješavaju povrat imovine i stanarskih prava da u svim slučajevima vezanim za povrat imovine izbjeglica, raseljenih osoba/povratnika angažiraju sva raspoloživa sredstva kako bi sve neriješene slučajeve što prije okončali i na taj način omogućili svim raseljenim osobama da se vrate u svoje prijeratne domove, u slučajevima gdje nije moguće izvršiti povrat imovine i stanarskih prava povratnicima koji ispunjavaju zakonske uslove potrebno je da nadležni organi vlasti prioritetno riješe ove slučajeve kroz programe/projekte socijalnog stambenog zbrinjavanja, omogućiti priznavanje stranih sudskih sporova na relaciji BiH-Republika Hrvatska po osnovu principa reciprotiteta, a tiču se sporova zamjene imovine, u vezi s pitanjima vojnih stanova data je preporuka Vladi FBiH da okonča postupke izvršenja po odlukama Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica, davanje prioriteta predmetima/tužbenim zahtjevima u upravnim sporovima upućenim na odluku Komisije, preporuka da nadležni organi uklone sve administrativne prepreke za povrat i nesmetano uživanje

nepokretnosti koje ne služe za stanovanje (obradivo zemljište, šumsko zemljište, poslovni prostori i sl.),te da se postupak povrata ove imovine maksimalno pojednostavi.

I dalje nadležne institucije zaprimaju predstavke građana koje se odnose na: dužinu trajanja sudskih-parničnih postupaka i upravnih sporova pred nadležnim sudovima, istovremeno se vode sporovi u kojima prijeratni nosioci stanarskih prava kao i vlasnici imovine tužbenim zahtjevima kod nadležnih sudova traže vraćanje njihove porušene imovine kao i rušenje novoizgrađenih objekata, podneske zbog nepostupanja Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba koja je prestala da postoji 2009. godine, evidentan je veći broj zaprimljenih zahtjeva/upita Suda BiH kojim se traži očitovanje nepostojeće Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica u predmetima tužbi stranaka u upravnim sporovima, kojim stranke u predmetima povrata traže poništenje odluka Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica i povrat prijeratnog stana/imovine u BiH. Sudski postupci traju izvan razumnog roka zato što nema pasivno legitimisane stranke.

Prema istraživanju OSCE-a, **nije postignut značajan napredak u rješavanju ovog malog dijela preostalog posla na planu povrata imovine i stanarskih prava,** jer sudski postupci, kako je već i navedeno, i dalje još uvijek dugo traju pa je određeni broj imovinskih slučajeva posljednjih deset godina još uvijek na sudu zbog svoje složenosti, te bi nadležni organi trebalo da ubrzaju proces vezan za predmete povrata imovine i stanarskih prava.

Nadležne institucije vlasti, ali i domaće i međunarodne vladine i nevladine organizacije (među njima i Vaša prava BiH), izvještavaju da su privremeni korisnici u **posljednje dvije godine pokrenuli više postupaka potraživanja naknade za uloženo u imovinu prijeratnih nosilaca stanarskog prava ili vlasnika nekretnina**. Privremeni korisnici koristili su opciju da od nosilaca stanarskih prava/vlasnika imovine sudskim putem traže plaćanje naknade za uloženo. S tim u vezi, često su sudske odluke[5] bile oprečne, posebno u visini i pravnom osnovu (nužni ili korisni troškovi) za dosuđenu naknadu za uloženo privremenom korisniku. Potraživanja po ovom osnovu nosioci stanarskih prava/vlasnici imovine nisu mogli izmiriti pa su pokretani izvršni postupci kojim se tražilo evidentiranje potraživanja u zemljišne knjige - upis hipoteke do visine potraživanja, a radi realizacije potraživanja i konačna javna prodaja takvih nekretnina. Uvijek je kupac bio privremeni korisnik, koji bi na taj način postajao vlasnik nekretnine. Mnogi povratnici su na ovaj način, zbog nemogućnosti da plate visoke naknade za uloženo (zajedno s kamatama i sudskim troškovima), ostajali bez svoje imovine, ili su u konačnici suočeni s ovakvim epilogom.
Nezavisno, dakle, od toga što je BiH pitanje povrata imovine i stanarskih prava u više od 99% slučajeva realizirala i kao takva se tretira kao dobar primjer u regionu i šire, ipak čak i ograničeni i relativno mali broj preostalih slučajeva ostavlja negativnu sliku na taj rezultat i generalno na pravo na dom, mirno uživanje doma i na imovinu, a u vezi s realizacijom Aneksa VII DMS-a.

3. Elektrifikacija povratničkih naselja i pojedinačnih stambenih jedinica povratnika

I pored činjenice da je 20 godina nakon potpisivanja DMS-a **u BiH više od 1.500 povratničkih porodica i dalje bez električne energije, trend donacija opada**. To je naročito iskazano na ruralnim lokalitetima povratka gdje je potrebno uložiti veća finansijska sredstva u saniranje elektromreže za mali broj povratnika. Donatori, najčešće, uz rekonstruiranje stambenih jedinica osiguravaju manje od 10% od vrijednosti projekta za ukupne potrebe infrastrukture, a ne samo za elektrificiranje. Elektrodistribucije su se angažirale na priključenju stambenih jedinica povratnika uglavnom u slučajevima gdje nije bilo potrebno izdvojiti veća finansijska sredstva. To su najčešće bili objekti koje je bilo moguće priključiti prema Sporazumu o ponovnom priključenju stambenih objekata povratnika na elektrodistributivnu mrežu u BiH, te objekti koji su dobili donaciju, najčešće u elektromaterijalu. Tržišno orijentirana elektroprivredna preduzeća elektrificiranje lokacija/objekata povratka za koja je potrebno osigurati veća finansijska ulaganja po objektu/povratniku ne prepoznaju kao svoj prioritet.

Preporuke u Revidiranoj strategiji bile su sljedeće: jačati efikasan sistem razmjene informacija između resornih ministarstava i službi, općina, NVO, donatora s jedne i elektroprivreda/elektrodistribucija s druge

strane, a sve u svrhu praćenja i evidentiranja stanja i potreba na terenu, osiguranja i planiranja utroška sredstava, praćenja načina i dinamike realiziranja, te evaluacije projekata elektrificiranja, nastaviti prikupljati i objedinjavati sve informacije u vezi s elektrificiranjem lokacija/objekata realiziranog i planiranog povratka, raditi na uklanjanju svih prepreka za nesmetano elektrificiranje povratničkih lokacija, uključujući i izmjene zakonskih odredbi kojima se reguliraju ova pitanja. Elektrificiranje lokacija/objekata realiziranog i planiranog povratka je egzistencijalna potreba i neupitno pravo svakog povratnika, ali i interes svih struktura društva i treba biti prepoznato kao prioritet svih nivoa vlasti, uključujući i općine, a posebno elektroprivreda/elektrodistribucija koje su i vlasnici elektrodistributivnih mreža na području njihove odgovornosti. Sve navedene mjere moraju povratnicima osigurati jednak i nediskriminirajući pristup elektrodistributivnoj mreži na cijeloj teritoriji BiH. U tom smislu je saradnja institucija vlasti s nevladinim sektorom od ključne važnosti. Potrebno je sačiniti listu prioriteta elektrificiranja po općinama, planove elektrificiranja usklađivati s listom prioriteta, maksimalno moguće smanjiti administrativne i druge troškove korisnika/povratnika. Osigurati finansijska sredstava za realiziranje projekata elektrificiranja lokacija/objekata realiziranog i planiranog povratka.

Za projekte elektrifikacije stambenih jedinica raseljenih osoba i povratnika, u periodu od 2009. do 2015. godine, uloženo je 14.224.122,00 KM za 79 općina i 2.208 korisnika/stambenih jedinica.
Za elektrifikaciju stambenih jedinica povratnika iz budžeta institucija BiH za 2009.i 2010.godinu izdvojeno je ukupno 10.724.122,00 KM za projekte elektrifikacije u više od 50 projektnih općina. Kroz projekat ZPE09 odobreno je ukupno 5.491.512,00 KM, raspoređeno za 42 projektne općine, a kroz projekat ZPE10 odobreno ukupno 5.232.610,00 KM, raspoređeno za 41 projektnu općinu. Kao rezultat omogućeno je priključenje na elektromrežu **oko 1.300** obnovljenih stambenih jedinica povratnika (odabrane mikrolokalitete i korisnike pomoći u elektrifikaciji kandidirale su općine/gradovi u BiH, prema propozicijama javnog poziva koji je raspisalo Ministarstvo. Odabir općina/mikrolokacija, kao i visina dodijeljenih sredstava, utvrđeni su odlukama Komisije za izbjeglice i raseljene osobe BiH).
Ministarstvo je kao ključni partner uspostavilo saradnju i pružilo podršku UNDP-u, u periodu 2010. – 2013., aktivno učestvujući u realizaciji projekata elektrifikacije područja s potvrđenim povratkom (17 općina, 408 korisnika-stambenih jedinica, oko 2,1miliona KM), za koje je osnovna sredstva obezbijedila Vlada Kraljevine Norveške (dio sredstava odobrile su Komisija za izbjeglice i raseljene osobe BiH i ostale domaće institucije), a realizirao ih UNDP.
U 2012. i 2013. godini Odlukom Komisije za izbjeglice i raseljene osobe BiH izabrani su prioritetni projektni lokaliteti za projekte elektrifikacije stambenih jedinica i raseljenih osoba u ukupnom iznosu od 1.400.000,00 KM (20 projektnih općina, 56 projektnih lokacija, na osnovu provedenog poziva općinama, kada je evidentirano preko 1.800 obnovljenih stambenih jedinica koje je neophodno priključiti na elektromrežu). Procjene su da će se realizacijom pomenute odluke na elektromrežu priključiti 312 obnovljenih stambenih jedinica.
Ministarstvo je u decembru 2005. godine iniciralo aktivnosti na potpisivanju Sporazuma o ponovnom priključenju stambenih objekata povratnika na elektrodistributivnu mrežu u BiH, kojim su se, između ostalog, elektroprivrede u BiH obavezale da povratnicima ne naplaćuju jednokratnu naknadu za angažiranu snagu električne energije do vrijednosti proračunate za veličinu i odlike prijeratnog objekta, kao ni takse za ponovnu prijavu priključenja prijeratnog objekta. Osim Ministarstva, strane potpisnice Sporazuma su i resorna entitetska ministarstva i elektroprivrede, a kao svjedoci su potpisani OHR, OSCE i UNHCR - ukupno devet potpisnika.
Do početka 2015.godine Sporazum je primjenjivan na cijeloj teritoriji BiH kada su povratnici i lokalne zajednice informirali Ministarstvo da JP Elektroprivreda BiH osporava primjenu Sporazuma i od povratnika traži naknadu za priključenje njihove stambene jedinice na elektrodistribucijsku mrežu. Kako JP Elektroprivreda BiH pokriva samo jedan dio teritorije BiH, to znači da bi naknadu za priključenje plaćali samo povratnici koji su na teritoriji pod jurisdikcijom JP Elektroprivreda BiH, Ministarstvo je odmah reagiralo prema JP Elektroprivreda BiH, ali je korespondencija trajala duži period te je napokon postignut sljedeći dogovor:
JP Elektroprivreda BiH je prihvatila nastavak primjene Sporazuma (nakon osam mjeseci zastoja, akt broj: 01-28069/15 od 17.9.2015., a na osnovu tumačenja dostavljenog od Regulatorne komisije za energiju u FBiH FERK-a, akt broj; 01-01-454-06/15 od 15.9.2015.), te su time ponovo obezbijeđeni osnovni principi osiguranja jednoobrazne i usklađenije realizacije Aneksa VII DMS-a na cijeloj teritoriji BiH.

Elektrificiranje/priključenje stambenih jedinica povratnika je egzistencijalna potreba i neupitno pravo svakog povratnika, a vjerujemo i interes svih struktura društva, osobito institucija s javnim ovlaštenjima kao što je JP Elektroprivreda BiH.

4. Rekonstrukcija infrastrukture u mjestima od interesa za povratak izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika

Najveći udio sredstava za potrebe održivosti usmjeren je za obnovu komunalne infrastrukture kao što su: putevi, mostovi, vodovod, kanalizacija i sl., uključujući i značajna sredstva za spomenuta pitanja elektrificiranja povratničkih naselja. Preostala sredstva za održivost odnose se na **obnovu socijalne infrastrukture (vjerski objekti, obrazovne ustanove, ambulante, sportska igrališta, objekti za zadovoljavanje kulturnih potreba itd.), te za zapošljavanje s ciljem održivosti.**

Utvrđen je osnovni problem vezan za oblast komunalne i socijalne infrastrukture, a to je postojanje nesrazmjera između ulaganja i potreba. Nemali broj povratnika već godinama po povratku nema pristup električnoj energiji, pitkoj vodi, nema riješeno pitanje otpadnih voda, putnih komunikacija itd., kao i mnogim drugim komponentama komunalne i socijalne infrastrukture. Osim problema nedostatka finansijskih sredstava potrebnih za obnovu u cjelini, nerijetke su opstrukcije povratka u pojedinim lokalnim zajednicama diskriminatorskim odnosom prema povratnicima i dr.

Jedan broj lokalnih zajednica ne uvažava stvarne prioritete, tako da se infrastrukturni projekti provode čak i tamo gdje nema izraženog interesa za povratak, što za posljedicu ima da zbog neadekvatnog odabira projekata stvarni povratnici ostaju uskraćeni, čime je održivost njihovog povratka dodatno otežana, a u nekim slučajevima i dovedena u pitanje. Bilo je negativnih primjera da realizaciju infrastrukturnih projekata nije pratio nadzor nad rezultatima, što je pogodovalo zloupotrebama, a povratnicima stvaralo nepovjerenje u institucije. Zbog rasparčanih intervencija na terenu, u kojima rekonstrukciju stambenih jedinica nije pratila rekonstrukcija komunalne i socijalne infrastrukture, dolazilo je do toga da su troškovi održivog povratka po povratničkoj porodici bili znatno uvećavani.

Strateškim preporukama zatraženo je prioritetno osiguranje sredstava za sanaciju komunalne i socijalne infrastrukture za potrebe osoba koje su se već vratile u svoje obnovljene stambene jedinice. Trebalo je uspostaviti bazu podataka o stanju infrastrukture na teritoriji BiH za potrebe potencijalnih korisnika pomoći – povratnika, utvrditi kriterije za odabir prioritetnih lokaliteta povratka (posebno pritom imati u vidu siromašnije općine) u kojima je potrebno izvršiti sanaciju infrastrukturnih objekata, na osnovu kojih bi se na transparentan način, putem javnih konkursa, izabrali i realizirali projekti. Zatraženo je da Ministarstvo, u skladu sa svojom koordinirajućom ulogom, objedinjuje sve zahtjeve i informacije značajne za obnovu putne, vodovodne i kanalizacione mreže, kao i potrebe za obnovom objekata socijalne infrastrukture i dr.

Ministarstvo je u izvještajnom periodu permanentno vodilo aktivnosti na utvrđivanju potreba u obnovi komunalne i socijalne infrastrukture za povratnike i raseljene osobe, kao i na unapređenju procesa dodjele pomoći putem javnih konkursa ovim kategorijama korisnika u BiH.

U međuvremenu je za obnovu komunalne i socijalne infrastrukture Komisija za izbjeglice i raseljene osobe BiH u periodu 2009.-2015. , iz sredstava Fonda za povratak BiH, ukupno odobrila 27 miliona KM, i to:

- u 2009. godini odobrena su sredstva u iznosu od 8.383.000 KM;
- u 2010. godini odobrena su sredstva u iznosu od 13.695.000 KM;
- u 2013. godini odobrena su sredstva u iznosu od 2.300.000 KM (sredstva za 2012. i 2013.);
- u 2014. godini odobrena su sredstva u iznosu od 2.600.000 KM (2.000.000 KM iz udruženih sredstava u 2014. godini i 600.000 KM preusmjerena sredstva iz 2012. i 2013.).

Iz budžeta Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica za pomoć kroz projekte održivosti raseljenih osoba i povratnika u periodu 2009.-2015. uloženo je oko 110 miliona KM, dok je iz budžeta Ministarstva za izbjeglice i raseljena lica Republike Srpske za pomoć kroz projekte održivosti raseljenih osoba i povratnika u periodu 2009.-2015. uložen oko 31 milion KM.

5. Zdravstvena zaštita raseljenih osoba i povratnika

Identificirani problemi iz oblasti zdravstvene zaštite obuhvaćeni Revidirnom strategijom BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a bili su: visoka stopa zdravstveno neosiguranih osoba uključujući

povratnike i raseljene osobe, neujednačeni propisi iz oblasti zdravstvene zaštite, strah od gubitka stečenih prava u mjestima raseljenja, poteškoće u primjeni Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH, van područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH kojem osigurane osobe pripadaju, trajanje statusa povratnika, obavezno zdravstveno osiguranje za djecu bez obzira na status roditelja, ostvarivanje zdravstvene zaštite neosiguranih osoba starijih od 65 godina, rokovi za prijavljivanje na zavod za zapošljavanje putem kojeg se ostvaruje zdravstvena zaštita, nedovoljna informiranost povratničke i raseljeničke populacije i dr.
Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja iz oblasti zdravstvene zaštite bili su: pokretanje inicijative u okviru Ministarstva civilnih poslova BiH da se pristupi izmjenama i dopunama Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH, izvan područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH kojem osigurane osobe pripadaju, a u vezi s pristupom zdravstvenoj zaštiti raseljenih osoba i povratnika, pokretanje incijative za izmjene i dopune Zakona o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u BiH i povratnicima, ujednačavanje trajanja povratničkog statusa u svim zakonskim propisima, osiguravanje rješenja kojima će djeca imati status osigurane osobe bez obzira na status njihovih roditelja, osiguravanje djeci zdravstvene zaštite tokom osnovnog, srednjeg i redovnog studiranja, pokretanje aktivnosti da osobe starije od 65 godina imaju zdravstveno osiguranje, ukidanje rokova za prijavu na zavodima za zapošljavanje što je osnova za zdravstveno osiguranje nezaposlenih osoba, omogućavanje raseljenim osobama/povratnicima da se nesmetano uključe u sistem zdravstvenog osiguranja nakon prestanka statusa.

U oblasti zdravstvene zaštite raseljenih osoba i povratnika, a u skladu s identificiranim problemima i preporukama iz Revidirane strategije, **učinjen je vrlo mali napredak**. Do danas nije pokrenuta inicijativa na nivou BiH za izmjene i dopune Sporazuma o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH, van područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH, kojim bi se bolje regulirala oblast zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja posebno ugroženih grupa stanovništva kao što su izbjeglice i raseljene osobe. U FBiH donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju u smislu rješavanja statusa djece i osoba starijih od 65 godina.
Federacija BiH omogućila je vid zdravstvene zaštite povratnika primjenom Odluke o ostvarivanju prava iz bolničke zdravstvene zaštite povratnika iz FBiH u RS-u. U zdravstvenim ustanovama u FBiH ova odluka je revidirana i unaprijeđena na bazi prethodnih iskustava.
Parcijalna rješenja, primijenjena u jednom entitetu, privremenog su karaktera te se rješavanju pitanja mora pristupiti sistemski za cijelu teritoriju BiH.
Prema mišljenju Zavoda zdravstvenog osiguranja i reosiguranja FBiH, preduslov za unapređenje zdravstvene zaštite kod reintegriranja povratnika jeste usaglašavanje i harmoniziranje propisa, odnosno donošenje sistemskih zakonskih rješenja za ovu populaciju tako da dobiju status osigurane osobe i nakon što izgube status raseljene osobe, odnosno vrate se u predratno mjesto prebivališta.
Pravo na zdravstveno osiguranje trebalo bi biti jednako za sve građane BiH. Sporazumom o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH trebalo bi definirati minimalne standarde i listu osnovnih zdravstvenih usluga koje se mogu prenositi između različitih sistema zdravstvenog osiguranja, te da se u okviru zdravstvene zaštite definiraju prenosiva prava unutar 12 fondova zdravstvene zaštite u BiH. U skladu s koordinirajućom ulogom, ove aktivnosti trebalo bi da pokrene i vodi Ministarstvo civilnih poslova BiH.
Oblast zdravstvene zaštite u RS-u regulirana je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, te se, u skladu sa zakonskim aktima, zdravstvena zaštita ostvaruje pod jednakim uslovima, a u koje su, između ostalih, svrstana djeca do navršenih 15 godina i studenti do kraja školovanja, a najkasnije do 26. godine kao i osobe starije od 65 godina. U oblasti zdravstvene zaštite značajna je i uloga Savjeta za zdravlje koji osniva Vlada RS-a, kao savjetodavno tijelo, a u čijoj nadležnosti su: analiza stanja u oblasti zdravstvene zaštite, te predlaganje i podsticanje donošenja mjera za unapređenje zdravstvene zaštite, planiranje, programiranje, razvoj, edukacija i druga pitanja iz zdravstvene zaštite od interesa za RS.
Zdravstvena zaštita u Brčko Distriktu BiH dostupna je svima bez obzira na status, te Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge Vlade Brčko Distrikta BiH podržava inicijativu da se zakonski omuguć pružanje zdravstvenih usluga svim građanima BiH unutar oba entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Prema istraživanju i mišljenju Udruženja 'Vaša prava BiH', **usljed ekonomske ne/razvijenosti, kompliciranih i podijeljenih nadležnosti, te propisa u sistemu zdravstvene zaštite u BiH, nije osiguran**

dovoljan i efikasan način pristupa zdravstenom osiguranju, te shodno tome i zdravstvenoj zaštiti za raseljene osobe i povratnike. Povratnici (posebno u rubnim dijelovima entiteta ili mjestima udaljenim od centara općina gdje se nalaze domovi zdravlja/zdravstvene ustanove) pitanje zdravstvenog osiguranja rješavaju tako što zadržavaju osiguranje prema zakonskom osnovu i u mjestu u kojem su bili raseljeni.

6. Socijalna i penzijsko-invalidska zaštita raseljenih osoba i povratnika

Identificirani problemi iz oblasti socijalne zaštite i penzijsko-invalidske zaštite tokom izrade Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a bili su: neujednačenost međuentitetskih propisa u BiH, onemogućavanje ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu po istom osnovu i u istim iznosima za sve građane BiH s refleksijom na raseljene osobe i povratnike, nepostojanje zakonskog okvira kojim bi se definirao minimum socijalne zaštite za svakog građanina BiH, neujednačen odnos prema povratnicima u smislu ostvarivanja prava iz socijalne zaštite, nedostatak finansijskih sredstava za socijalna davanja, sporost u rješavanju zahtjeva za prava iz socijalne zaštite u mjestima povratka, dužina trajanja prebivališta u mjestima povratka koja je uslov za socijalna primanja, rastuće siromaštvo u populaciji raseljenih osoba i povratnika i sve veća socijalna isključenost, potreba za izmjenama i dopunama Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u provođenju penzijskog i invalidskog osiguranja na jedinstvenom pravnom i ekonomskom području BiH, a kako bi se izbjegla diskriminacija u visini isplate penzije.

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja u oblasti socijalne i penzijsko-invalidske zaštite u Revidiranoj strategiji bili su sljedeći: pokretanje inicijative za zakonsko utvrđivanje minimuma socijalne zaštite i socijalne pomoći za socijalno ugrožene grupe u stanju socijalne potrebe, pokretanje inicijative za usklađivanje zakona na nivou entiteta i Brčko Distrikta BiH iz oblasti socijalne zaštite, izmjene i dopune Sporazuma o međusobnim pravima i obavezama u provođenju penzijskog i invalidskog osiguranja na jedinstvenom pravnom i ekonomskom području BiH, uspostavljanje mehanizma evidencije povratnika, omogućavanje zadržavanja prethodno ostvarenih prava do provođenja harmonizacije propisa iz oblasti socijalne zaštite, pojednostavljenje procedure dodjele jednokratne novčane pomoći i povećanje izdvajanja za projekte održivog povratka na svim nivoima koji bi ciljano sadržavali stavku za socijalne potrebe povratnika.

U ovoj oblasti **i dalje postoje sljedeći problemi: nisu utvrđeni finansijski minimumi i maksimumi u ostvarivanju prava propisanih entitetskim zakonima u oblasti socijalne zaštite, postoje kašnjenja u isplati socijalnih davanja, prisutno je i dalje nepoštivanje prava iz socijalne zaštite koja su propisana entitetskim zakonima i različit tretman građana u entitetima, pokrenute su inicijative o jednakim standardima za prijenos prava između entiteta i kantona.**

Posredstvom Misije OSCE-a prati se rad ustanova socijalne zaštite na nivou lokalne zajednice, posebno raseljenih osoba i povratnika, **te je prema podacima OSCE-a u 2014. godini prisutan negativan trend u pogledu pristupa pravima socijalne zaštite najugroženijih kategorija zbog finansijskih problema i posebno posljedica poplava koje su uzrokovale još gore uslove za najugroženije kategorije i potencijalno povećanje broja korisnika socijalne pomoći.**

Pomak u oblasti penzijsko-invalidske zaštite u odnosu na raseljene osobe i povratnike je taj što je tokom 2012.godine donesen Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju FBiH kojim je regulirano pravo raseljenih osoba da ostvare penziju po povratku u FBiH. Do juna 2013.godine 3.500 penzionera povratnika iz RS-a na teritoriji FBiH mogli su na osnovu novih propisa ostvariti penziju prijavljivanjem u penzijski fond FBiH.

Prema mišljenju Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite RS-a, Sporazum o međusobnim pravima i obavezama u provođenju penzijskog i invalidskog osiguranja potrebno je izmijeniti, te se predlaže zaključivanje novog sporazuma u kojem bi bile otklonjene sve uočene slabosti važećeg, a u skladu, kako je u mišljenju tog ministarstva navedeno, s presudama Evropskog suda za ljudska prava i Odlukom Doma za ljudska prava.

Ne ulazeći u meritum ovog problema, očigledno je da ne postoji jedinstven stav o potrebi provođenja ovog sporazuma, te je potrebno da nadležne institucije dogovore i koordiniraju rješavanje ovog pitanja.

Ipak, zbog neusklađenosti standarda za ostvarivanje prava među entitetima otežava se mogućnost prijenosa prava osoba kojima je pomoć potrebna između različitih sistema socijalne zaštite čime se otežava pristup pravima ili nova prijava za status.

Prema mišljenju nevladine organizacije Vaša prava BiH, još jedan od problema ostvarivanja prava civilnih žrtava rata je **nepostojanje zvaničnih evidencija o osobama koje su preživjele ratne traume što je prepreka ostvarivanju prava iz ove oblasti (žene žrtve rata i bivši logoraši).**

U oblasti održivosti povratka, a s obzirom na to da su sva navedena prava u isključivoj nadležnosti entiteta, a u FBiH i kantona/općina, s ciljem reintegracije **povratnika u mjestima prebivališta, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica je u 2014. godini izradilo Zakon o pravima povratnika u prijeratno mjesto prebivališta u entitetu Republika Srpska i Brčko Distriktu BiH. Ovaj zakon imao je cilj da regulira ostvarivanje i korištenje prava stečenih na osnovu federalnih zakona i drugih propisa iz oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom, boračko-invalidske zaštite, zdravstvene zaštite i prava iz oblasti poreza na dohodak. Međutim, Zakon je u postupku ocjene ustavnosti na zahtjev Vlade RS-a pred Ustavnim sudom BiH proglašen neustavnim i stavljen van snage.**

7. Ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih osoba i povratnika

Identificirani problemi iz oblasti obrazovanja obuhvaćeni Revidiranom strategijom BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a bili su: nepostojanje volje u lokalnim zajednicama da se dodatno štite, poštuju i ostvaruju ljudska prava povratnika, nedovršen proces usklađivanja državnih i entitetskih, odnosno kantonalnih zakona i podzakonskih akata iz oblasti obrazovanja, problem kriterija o nazivima škola, školskim simbolima i školskim manifestacijama, politizacija obrazovanja koja je i dalje prisutna, nastavni planovi i programi podijeljeni i definirani na nacionalnim osnovama, udžbenici iz nacionalne grupe predmeta podstiču segregaciju, ističu kulturu jednog naroda, ističu ugroženost vlastitog naroda, nedovoljno podstiču na razvoj kritičkog mišljenja i inkluzije u obrazovanju, različita praksa u izučavanju nacionalne grupe predmeta, prisustvo diskriminacije i segregacije učenika u praksi, nije eliminirana praksa prijevoza učenika u jednonacionalne škole izvan njihovog upisnog područja, složene i neujednačene procedure priznavanja stranih školskih isprava, ekonomske teškoće i nedostatak mehanizma za pružanje podrške utiču na dostupnost i pristupačnost obrazovanja za djecu povratnike i raseljene osobe.
Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja iz oblasti obrazovanja bile su: tražiti dosljedno provođenje Privremenog sporazuma o zadovoljavanju posebnih potreba i prava povratnika, kako bi se zaštitila djeca povratnika i kako oblast obrazovanja ne bi bila kočnica povratku raseljenih i izbjeglih osoba i njihove djece, Odbor za koordinaciju Privremenog sporazuma trebalo je da nastavi raditi dok se ne uspostavi harmoniziran i redovan mehanizam kontrole u obrazovnom sistemu, insistirati na primjeni Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju, preispitati i utvrditi nove kriterije o nazivima škola, školskih simbola i školskih manifestacija, osmisliti i izraditi okvirne ciljeve i zajedničke standarde za nastavne planove i programe, u školama promovirati i razvijati toleranciju i prihvatanje i razumijevanje „drugačijeg i različitog", uspostaviti način za lakši pristup obrazovanju za socijalno ugrožene osobe i osobe u ekonomski nepovoljnom položaju zbog raseljenosti i teške povratničke realnosti.

I u ovoj oblasti u skladu s preporukama nisu ostvareni očekivani rezultati, pored činjenice **da su zakonskim i strateškim dokumentima kojima se regulira oblast obrazovanja stvoreni preduslovi i obaveze za razvoj tolerantnog, multietničkog okruženja u školama u BiH. Zakoni na svim nivoima vlasti i svim nivoima obrazovanja, svakom djetetu garantiraju jednako pravo pristupa, jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju i uživanje istovjetnog tretmana, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi i nijedan zakon ne sadrži diskriminirajuće odredbe.**
Godišnjim i dugoročnim razvojnim planiranjem obrazovne institucije na svim nivoima donose i realiziraju programe s ciljem unapređenja tolerancije u javnom obrazovanju. **Međutim, još uvijek nisu u potpunosti uspostavljeni mehanizmi koji garantiraju potpuno provođenje zakonskih odredbi, te multietničko okruženje za učenje u školama nije u potpunosti zaživjelo,** što dovodi do pojava diskriminacije, segregacije, asimilacije i politizacije u obrazovanju. Fenomen "dvije škole pod jednim krovom" još uvijek je prisutan u 34 škole u Hercegovačko-neretvanskom i Srednjobosanskom kantonu, a u cijeloj zemlji još uvijek postoje jednonacionalne škole (u smislu da dijete, pripadnik konstitutivnog naroda, koje je, uslovno rečeno, „manjina" u nekoj školi, neovisno o tome u kojem se dijelu BiH ona nalazi, često nema ista prava kao pripadnici većinskog konstitutivnog naroda u datoj sredini).
Navedeni problemi se, iako sporo, rješavaju i ne sprečavaju djecu da pohađaju nastavu, budu u školi, i ne dovode do gubitka školskih godina, izuzev u nekim dijelovima RS-a u kojima se problemi u obrazovanju djece povratnika dodatno usložnjavaju kršenjem prava na jezik i prava na obrazovanje djece, kako kroz

ukidanje nacionalne grupe predmeta, tako i negiranje bosanskog jezika i njegovo preimenovanje u tzv.bošnjački jezik.
Fenomen "dvije škole pod jednim krovom" bio je prisutan na području Zeničko-dobojskog kantona. Međutim, tokom perioda od 2004. do 2006., nakon donošenja reformskih obrazovnih zakona, izvršeno je administrativno-pravno objedinjavanje takvih škola u Novom Šeheru u općini Maglaj i školama u Žepču i Varešu, na način da su objedinjeni nazivi škola, izvršena jedinstvena pravna registracija, objedinjeni školski odbori i menadžment, nastavničko vijeće, vijeće roditelja, nastavni kalendari, vannastavne aktivnosti i školska takmičenja.
Vlada FBiH 2012. godine donijela je Preporuke za eliminiranje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno-obrazovnim ustanovama u FBiH, kojima se, između ostalog, preporučuje nadležnim kantonalnim obrazovnim vlastima u FBiH gdje je prisutna pojava fenomena „dvije škole pod jednim krovom" da prihvate pomenute preporuke, te da im one posluže kao okvir i stručni osnov za izradu i razvijanje konkretnih akcionih i operativnih planova za eliminiranje takvih struktura u školama, a u skladu sa specifičnostima i do sada ostvarenim stepenom integracije u pojedinim školama. Dokumentom je predviđeno eliminiranje segregirajućih i podijeljenih struktura u školama kroz tri koraka: administrativno i pravno ujedinjenje podijeljenih odgojno-obrazovnih ustanova, uspostavljanje jedinstvenog pristupa obrazovanju i ujednačenih uslova za sve učenike i potpuna integracija podijeljeniih škola – uspostavljanje multietničkih odjeljenja.

Privremenim sporazumom o zadovoljavanju posebnih potreba i prava djece povratnika, te potpisivanjem Plana njegovog provođenja, entitetski ministri, kao i ministri 10 kantona u FBiH prihvatili su obaveze naznačene u Planu koji nudi jednaka rješenja za sve i garantirajući prava svih konstitutivnih naroda u BiH. Međutim, Privremeni sporazum ne primjenjuje se dosljedno na čitavom području BiH.

Prema podacima Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, školska djeca u regiji Srebrenica i Kotor-Varoš pohađaju instruktivnu nastavu u dislociranim školama zbog nemogućnosti izučavanja nacionalne grupe predmeta, a finansiranje ove nastave dijelom snosi Vlada FBiH i Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica i ovaj problem u tekućoj školskoj godini proširio se na širi prostor RS-a.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje u skladu sa zakonskim nadležnostima intenzivno radi na razvoju Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa definirane na ishodima učenja na osnovu koje je planirana revizija i unapređenje postojećih nastavnih planova i programa u BiH.
Fokusom na ishode učenja u novim nastavnim planovima i programima naglasak se pomjera na kvalitet obrazovanja i razvoj znanja, vještina i kompetencija kod učenika što doprinosi njihovoj boljoj integraciji u školsku sredinu.

Konferencija ministara obrazovanja u BiH kao savjetodavno i koordinirajuće tijelo u oblasti obrazovanja, osnovano s mandatom da pruža savjete, razmatra i koordinira obrazovnu politiku, uz obavezu da se svi zaključci i preporuke donose konsenzusom, u okviru svog djelovanja također doprinosi razvoju tolerancije, uzajamnog poštovanja, razumijevanja, povjerenja i poštovanja različitosti u školama u BiH. Konferencija ministara obrazovanja u BiH, koju čini 14 rukovodilaca organa uprave, koji u skladu s postojećim ustavnim i zakonskim rješenjima imaju u nadležnosti oblast obrazovanja, duži niz godina svog djelovanja ukazuje na moguće oblike diskriminacije, segregacije, asimilacije i politizacije u obrazovanju u BiH, osuđuje ih, te **apelira na obrazovne vlasti u BiH da, u sredini u kojoj djeluju, doprinose stvaranju okruženja koje poštuje ljudska prava, osnovne slobode i individualnost svakog učenika, njegov kulturni i nacionalni identitet, jezik i vjeroispovijest, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kako je to propisano Ustavom BiH, domaćim zakonima, Revidiranom strategijom BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a i ostalim međunarodnim dokumentima iz oblasti ljudskih prava koje je potpisala BiH**. Poseban značaj Konferencija pridaje punoj primjeni Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, kao i zakona i drugih odgovarajućih propisa na entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko Distrikta BiH, posebno u dijelu koji se odnosi na poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Imajući u vidu da je provođenje preporuka iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a u nadležnosti entiteta RS-a, deset kantona u Federaciji BiH i Brčko Distrikta BiH, u skladu s koordinirajućom ulogom Ministarstva civilnih poslova BiH, od nadležnih obrazovnih vlasti zatražen je kratak osvrt na izvod iz Revidirane strategije BiH koji se odnosi na identificirane probleme i preporuke za unapređenje stanja u

oblasti obrazovanja s ažuriranim stanjem i pregledom realizacije datih preporuka, kao i pregled finansijskih potreba za njihovu realizaciju.

Većina problema, koje je detektiralo i za čije rješavanje se zalaže Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, navedena je u Revidiranoj strategiji BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a s Okvirnim programom povratka izbjeglica i raseljenih lica u BiH za period 2009.-2014. Proces povratka, odnosno provođenje Aneksa VII DMS-a uslovljen je ostvarivanjem prava na obrazovanje povratničke populacije.
Preporuke za unapređenje stanja u oblasti obrazovanja jasno su koncipirane i od njihove realizacije zavisit će uspješnost ove Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, a na vrhu liste preporuka i mjera treba biti potreba za dosljednijom primjenom Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH.

Imajući u vidu preporuke za unapređenje stanja u oblasti obrazovanja, Zeničko-dobojski kanton donio je Nastavni plan i okvirni program za osnovnu školu na jezicima konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine (bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku).
Ministarstvo obrazovanja Zeničko-dobojskog kantona i dalje će stvarati potrebne uslove za zadovoljavanje obrazovnih potreba svih učenika u skladu s članom 3. Zakona o osnovnoj školi Zeničko-dobojskog kantona kada je u pitanju upotreba jezika konstitutivnih naroda BiH, a u skladu sa Ustavom BiH i na osnovu iskazanog interesa učenika i roditelja. U većini škola Zeničko-dobojskog kantona provodi se integrirano obrazovanje, a omogućeno je učenicima izučavanje izbornih predmeta Islamska vjeronauka/ Katolički vjeronauk/ Pravoslavna vjeronauka/ Kultura i zajednica (jedan od navedena četiri za što se učenici/ roditelji opredijele). Izučavanje Pravoslavne vjeronauke omogućeno je svim učenicima koji su iskazali interes, nastava se realizuje u općinama Kakanj, Maglaj, Tešanj, Zavidovići i Zenica.

Na području Zeničko-dobojskog kantona u primjeni je i Pravilnik o školskim nazivima i školskim simbolima, koji je uspješno odgovorio očekivanjima posebno u dijelu povratničke populacije, u smislu da su zastupljeni općeprihvatljivi nazivi škola, njihova obilježja, kao i školski enterijeri, za sve učenike, bez obzira na njihovu nacionalnu ili vjersku pripadnost. Propisima Zeničko-dobojskog kantona garantirano je pravo svih na obrazovanje, ne sprečavajući ili ograničavajući nikoga u ostvarenju tog prava. Obrazovanje se zasniva na inkluzivnim principima i pravu svih da se školuju. U tom smislu sačinjeni su planovi i programi podrške provođenju inkluzivnog i integriranog obrazovnog sistema u Zeničko-dobojskom kantonu, obezbjeđuju se besplatni udžbenici za sve učenike u stanju socijalne potrebe, provode se obuke s ciljem senzibiliziranja škola za prihvatanje različitosti i osnaživanja nastavnika za rad sa osobama s teškoćama u učenju i učešću, u što se ubrajaju i djeca povratničke populacije, stvaranja uslova za prevazilaženje diskriminacije i negiranja prava manjina i marginaliziranih grupa, uključujući i prava konstitutivnih naroda koji su relativna manjina na određenom području i sl.

Prema mišljenju Ministarstva prosvjete i kulture RS-a, u ovom entitetu u potpunosti je riješen problem obuhvata djece povratnika osnovnim obrazovanjem, tako što su u udaljenim i izoliranim mjestima otvorene područne škole za razrednu nastavu. Nastavni planovi i programi nisu podijeljeni i definirani na nacionalnim osnovama, poštuju se dostignuća struke i ostali metodički, didaktički kriteriji, koliko je to moguće.
U 21 školi u RS-u izučava se nacionalna grupa predmeta (maternji jezik, historija, geografija, poznavanje prirode i društva) u skladu s nacionalnim sastavom učenika, odnosno ako u razredu ima najmanje 18 učenika druge nacionalnosti, kao i u nekim područnim školama koje pohađaju samo djeca povratnici. Vjeronauka kao dio nacionalne grupe predmeta izučava se u gotovo svim školama u RS-u.
Prema tvrdnji Ministarstva prosvjete i kulture RS-a, u školskoj 2003./2004. godini u RS-u su u potpunosti uklonjeni uvredljivi i neprimjereni sadržaji iz programa i udžbenika za osnovne i srednje škole, dok su kriteriji o nazivima škola, školskim simbolima i školskim manifestacijama u RS-u ispoštovani gotovo u potpunosti.
Ministarstvo prosvjete i kulture RS-a osigurava besplatne udžbenike za sve učenike prvog i drugog razreda osnovne škole, dok za djecu osnovnoškolskog uzrasta romske nacionalnosti besplatne udžbenike osiguravaju lokalne zajednice.
Također, svim učenicima osnovnih škola u RS-u, kojima je škola udaljena od mjesta stanovanja četiri ili više kilometara, Ministarstvo prosvjete i kulture RS-a osigurava besplatan prijevoz, s tim da nema prakse

prijevoza učenika u jednonacionalne škole izvan njihovog upisnog područja, tvrde iz Ministarstva prosvjete i kulture RS-a.

8. Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika

Identificirani problemi iz oblasti rada i zapošljavanja obuhvaćeni tokom izrade Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a bili su: složeno ekonomsko stanje, spori oporavak privrede, nedovršen proces tranzicije, prisustvo diskriminacije, uskraćenost pristupa tržištu rada za povratničku populaciju, nedostatak programa kvalifikacije, prekvalifikacije, dokvalifikacije radno sposobne snage iz povratničke populacije i dr.

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja iz oblasti rada i zapošljavanja bile su: poštivanje Odluke Ustavnog suda o konstutivnosti naroda BiH zapošljavanjem povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik s ciljem postizanja principa u skladu s popisom domaćinstava iz 1991. godine i preduzimanje većih napora, uključujući donošenje i provođenje neophodnih provedbenih propisa, kao bi se ispoštavale i osigurale ustavne i zakonske odredbe o pristupu pravu na zapošljavanje bez diskriminacije, uvođenje mjera za zapošljavanje, omogućavanje podsticanja privrednicima koji zapošljavaju povratnike i raseljene osobe, omogućavanje prekvalifikacije, dokvalifikacije, samozapošljavanje, omogućavanje u nadležnim zavodima sredstava za sufinansiranje plaća ili doprinosa u određenom periodu za raseljene osobe i povratnike, osiguranje donatorskih sredstava za finansiranje projekata mikrokreditiranja, bespovratne pomoći za započinjanje radnih djelatnosti kao i procjene stručnog osposobljavanja i prekvalifikacije, predlaganje mjera za poboljšanje stanja u domenu ostvarivanja prava na rad i zapošljavanje povratnika i raseljenih osoba.

Što se tiče oblasti rada i zapošljavanja u odnosu na identificirane probleme i preporuke sadržane u Revidiranoj strategiji BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, **evidentno je sljedeće:**

Odluka Ustavnog suda o konstutivnosti naroda BiH zapošljavanjem povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik s ciljem postizanja principa u skladu s popisom domaćinstava iz 1991. godine **ne poštuje se.** Zakonskim propisima kojima su regulirani načini zapošljavanja državnih službenika na državnom i entitetskom nivou navodi se da je jedan od ciljeva zapošljavanja etnička zastupljenost na osnovu posljednjeg popisa stanovništva iz 1991. godine.

Prema dostupnim podacima OSCE-a iz 2011. godine, ti ciljevi ostvareni su u institucijama BiH, dok podaci za institucije na entitetskom nivou pokazuju da osnova iz 1991. godine nije ispunjena.

U BiH je i dalje prisutna visoka stopa nezaposlenosti i ne postoji mehanizam na nivou BiH koji bi odgovorio zadovoljenju potreba radno sposobnog stanovništva u BiH, a time i povratnika i raseljenih osoba. Prema podacima nevladinog sektora, **evidentan je veliki broj radnih migracija i to naročito iz povratničke populacije u zemlje EU radi ostvarivanja prava na rad i egzistenciju.**

U toku provođenja projekata od 2009.-2014. Ministarstvo je u okviru svojih ograničenih budžetskih sredstava jedan njihov dio usmjerilo za potrebe samozapošljavanja povratnika u smislu dodjele poljoprivredne mehanizacije, izgradnje pratećih objekata i sl., kao i dodjele finansijskih sredstava za pomoć udruženjima povratnika i raseljenih osoba koja su provodila programe zapošljavanja ove populacije.

Programi zapošljavanja povratnika realizirani su i putem entitetskih zavoda zapošljavanja i to poticajima zapošljavanja povratnika s evidencije nezaposlenih radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada i sprečavanja dugotrajne nezaposlenosti koji se realiziraju na ad hoc osnovi.

Od 2010. godine, više od 7.000 raseljenih osoba i povratnika podržani su grantovima osamostaljivanja. Oko 4.958 osoba dobilo je setove za proizvodnju u poljoprivredi i još 1.423 osobe podržane su grantovima za poduzetništvo/poslovne grantove. Osim toga, 630 raseljenih osoba i povratnika imalo je koristi od usluga za razvoj poslovanja, dok je formirano ili podržano još šest drugih udruženja malih preduzeća. Od 2013. i 2014. godine provođenje ove aktivnosti omogućeno je kroz projekte IPA Aneks VII i UNTFHS.

Osim toga, u okviru projekta IPA Aneks VII, koncept lanaca vrijednosti je u 2014. godini uveden u program UNHCR-a, s perspektivom osiguravanja održive ekonomske integracije povratnika i IRL i razvoj lokalnih zajednica u kojima žive. Oko 480 porodica imat će koristi od mogućnosti za stvaranje prihoda putem sredstava za život i podrške samozapošljavanju, najmanje 100 porodica će direktno imati koristi od razvoja ili jačanja šest identificiranih lanaca vrijednosti u odabranim poljoprivrednim podsektorima (poljoprivreda, proizvodnja hrane, tekstil, metal, turizam i drvo). To će imati značajne pozitivne efekte na ekonomiju šire ciljanih zajednica.

Međutim, najvažniji faktor u održivosti reintegracije je nivo svijesti i podrška lokalnih vlasti prema raseljenim osobama i manjinskim povratničkim zajednicama u njihovim područjima odgovornosti. Kontinuirani napor stoga se vrši preko projekta IPA Aneks VII, RSP-a i projekta CEB II kako bi se osiguralo da se općine bave rješavanjima, od faza procjene, određivanja prioriteta i izbora korisnika do pružanja pomoći, praćenja i evaluacije.

Na osnovu izvještaja Udruženja 'Vaša prava BiH', evidentirano je da povratnicima nije omogućen povratak na njihova prijeratna radna mjesta čak i u situacijama kada je ova mogućnost postojala.

9. Sigurnost raseljenih osoba i povratnika i deminiranje područja povratka

Identificirani problemi iz oblasti sigurnosti povratnika i deminiranja povratničkih naselja tokom izrade Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a bili su: nepostojanje adekvatne koordinacije i općeg integrativnog pristupa nadležnih za unapređenje stanja sigurnosti u BiH, nepostojanje zvanične osude pojedinačnih ili grupnih napada na ličnu i imovinsku sigurnost povratnika od pripadnika drugih naroda, a prijavljeni incidenti se ne istražuju i krivično ne gone na zadovoljavajući način, ne postoje detaljne informacije o broju i karakteru incidenata u vezi s napadima na povratnike i njihovu imovinu niti se o tome vode evidencije, ocjene o stanju sigurnosti su često separatne i subjektivne, tako da objektivno ne mogu dati globalnu sliku stanja na terenu u ovoj oblasti, etnička zastupljenost zaposlenih u policijskim strukturama na području cijele BiH nije zadovoljavajuća, sporost u procesuiranju osoba za koje se sumnja da su počinile ratne zločine, nepostojanje preventivnog upozoravanja na mine, ne postoji potpuna uključenost žrtava od mina u zajednicu, ne postoji zakonska odredba kojom se uređuje odgovornost i institucionalna povezanost struktura za provođenje protuminskog djelovanja.

Preporuke i prijedlozi mjera za unapređenje stanja u oblasti sigurnosti povratnika i deminiranja povratničkih naselja bile su sljedeće: osigurati da se o napadima na povratnike i njihovu imovinu, posljedicama koje su nastupile i mjerama koje su preduzete prema izvršiocima izvještava Ministarstvo sigurnosti BiH i Ministarstvo, o pitanjima sigurnosti povratnika bi se trebalo baviti na koordiniran način, kako bi i drugi subjekti dali svoj doprinos s ciljem provođenja profesionalnih istražnih postupaka i dali svoj doprinos, pokretanje inicijative za nacionalnom izbalansiranošću zasposlenih u policijskim strukturama u skladu s Odlukom Ustavnog suda BiH, intenziviranje aktivnosti pripadnika policije na cijelom području BiH, istrajavanje na dosljednjom provođenju istražnih radnji i procesuiranju osumnjičenih za počinjene prekršaje i krivična djela koja su usmjerena prema povratnicima, osiguranje podrške i uslova za efikasnije protuminsko djelovanje, unapređivanje komunikacije s javnošću o temi protuminskog djelovanja, podrška u donošenju novog zakona o protuminskom djelovanju i strategije protuminskog djelovanja, te prilikom izrade planova deminiranja potrebno je osigurati da prioriteti budu područja na koja se vraćaju izbjeglice i raseljene osobe, te obratiti i pažnju na deminiranje infrastrukturnih objekta u cjelini, uvođenje pojednostavljene procedure za podnošenje zahtjeva za deminiranjem, hapšenjem i procesuiranjem svih osumljičenih za ratne zločine i podrška izradi strategije za rješavanje pitanja ratnih zločina.

Što se tiče opće sigurnosti povratnika, i danas nakon 20 godina od potpisivanja DMS-a i preporuka sadržanih u Revidiranoj strategiji BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a prisutni su napadi na povratnike i njihovu imovinu.

Prema podacima Misije OSCE-a u BiH, a koji su prikupljeni putem programa praćenja rada nadležnih organa u periodu od maja 2013.do jula 2015., **najčešće žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje u BiH su pripadnici tri najveće etničke grupe u BiH u područjima gdje su oni brojčano manjina ili njihova imovina i objekti koji su povezani s ovim grupama**. U 2013.godini evidentiran je 101 potencijalni incident motiviran predrasudom, u 92% slučajeva predrasuda kao motiv se pojavljuje u obliku vjerske, odnosno etničke pripadnosti oštećenog. U 2014.godini evidentirana su 163 potencijalna incidenta motivirana predrasudom i u 92% slučajeva predrasuda kao motiv se također pojavljuje u obliku vjerske, odnosno etničke pripadnosti oštećenog. **U tekućoj godini već je 195 potencijalnih incidenata motiviranih predrasudom, a u 87% njih se kao motiv pojavljuje vjerska odnosno etnička pripadnost oštećenog.** Također, u istraživanjima OSCE-a evidentno je **da etnička zastupljenost u policijskim organima nije zadovoljavajuća.**

Prema izvještaju nevladinog sektora, što se tiče sigurnosti povratnika u izvještajnom periodu, **tokom 2014. i 2015. godine evidentirano je najviše napada na povratnike!**

U vezi s pitanjima sigurnosti, **deminiranje povratničkih područja i dalje je ostalo nedovršeno.** Prema posljednjim podacima Centra za uklanjanje mina u BiH, **veličina minski sumnjive površine u BiH još uvijek je 1.176,50 km2 ili 2,3% u odnosu na ukupnu površinu zemlje**, od čega u FBiH 891,79 km^2, u RS 264,63 km^2, te u BDBiH 20,08 km^2. Od **ukupno procijenjene minski sumnjive površine u BiH, prema podacima MAC-a, oko 2% otpada na područja povratka.** Deminiranje ovih područja obuhvata radove na stambenim objektima kao i na pomoćnim objektima i poljoprivrednom zemljištu.
U toku je projekat deminiranja minski sumnjive površine u BiH, kako bi se omogućio povratak stanovništva u deminirana područja i stvaranje uslova za održivi socio-ekonomski razvoj u deminiranim područjima, povećanje sigurnosti građana u odnosu na mine, odnosno indirektno smanjenje minskih nesreća/incidenata.
Vijeće ministara BiH je 2008. godine usvojilo Strategiju protuminskog djelovanja BiH (2009.-2019), čijim je Operativnim planom otklanjanja i redukcije rizika za period 2009.-2019. predviđeno da od 2019. godine BiH bude zemlja bez mina, bez rizika od minskih nesreća i sa žrtvama mina integriranim u društvo.

Nažalost, plan se već godinama realizira ispod 50%, tako je za 2014. godinu minski sumnjiva površina reducirana za 42 km^2 ili samo 24% od plana – 177 km^2.

PMA	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tehničko izviđanje	49,94%	43%	44%	34%	43%	23%
Čišćenje	20,93%	25,40%	34%	14%	20%	17%

(Pregled realizacije plana čišćenja i tehničkog izviđanja u % u odnosu na plan za period 2009.-2014.)

Detaljne rezultate u ovom pogledu pokazat će nova Opća procjena minske situacije u BiH, koja će, u okviru II. revizije Strategije protuminskog djelovanja BiH 2009.-2019., biti izvršena do kraja 2015. godine.
Razloge zbog kojih Plan za operacije tehničkog izviđanja i čišćenja nije realiziran BHMAC, prije svih, nalazi u **nedostatku finansijske podrške od nadležnih državnih institucija.**

10.Pravo na naknadu štete raseljenim osobama, izbjeglicama i povratnicima

Dodatak Revidiranoj strategiji BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a je i Koncept za rješavanje pitanja naknade štete za imovinu koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim osobama u smislu pripadajućih prava iz Aneksa VII DMS-a.
Razlog za donošenje Koncepta za rješavanje pitanja naknade štete za imovinu koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim osobama kao dodatka Revidiranoj strategiji za provođenje Aneksa VII DMS-a je činjenica da je ovo važno pitanje koje treba riješiti kako bi svi bosanskohercegovački građani u potpunosti uživali nesmetan pristup svim pravima kojih su bili lišeni tokom rata u BiH, a koja su zagarantirana Aneksom VII DMS-a.
Naime, u članu 1. Poglavlja I. „Zaštita" Aneksa VII DMS-a (Prava izbjeglica i raseljenih osoba) navedeno je **da "sve izbjeglice i raseljene osobe imaju pravo slobodno se vratiti u svoje domove. Imaju pravo na vraćanje imovine koje su lišeni u toku neprijateljstava od 1991. godine i na naknadu imovine koja se ne može vratiti".**
U okviru Aneksa VII DMS-a **procedure za naknadu štete izbjeglicama i raseljenim osobama razrađene su uglavnom kroz mandat i nadležnosti nezavisne Komisije za raseljene osobe i izbjeglice.**Ova je komisija **formirana i funkcionirala je pod nazivom Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica (CRPC). Komisija (CRPC) je svoj rad završila 2002.godine, ali sa značajno smanjenim nadležnostima u odnosu na propisane zadatke iz Aneksa VII DMS-a.**
Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica (CRPC) je, prema odredbama Aneksa VII DMS-a, bila nadležna da se bavi pitanjima povrata imovine i naknade štete za imovinu koja se ne može vratiti raseljenim osobama i izbjeglicama.
Za vrijeme mandata Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica (CRPC) nije razmatrala pitanja prava na naknadu imovine koja se ne može vratiti, kako je to predviđeno DMS-om. Njen vrlo suženi mandat odnosio se samo na donošenje rješenja kojima se potvrđivalo vlasništvo, stanarsko pravo i uredan posjed na nepokretnoj imovini raseljenih osoba i izbjeglica, **tako da je ostvarenje prava na kompenzaciju do danas ostalo otvoreno i neriješeno pitanje.**
U skladu s članom XII. Aneksa VII DMS-a, „svakoj osobi koja traži povrat imovine za koju Komisija utvrdi da je njen zakonski vlasnik, ta imovina bit će vraćena. Svakoj osobi koja traži kompenzaciju u

zamjenu za povrat, za koju Komisija utvrdi da je zakonski vlasnik te imovine, bit će dodijeljena pravična kompenzacija koju odredi Komisija. U slučaju kada je potražiocu dodijeljena kompenzacija u zamjenu za povrat imovine, Komisija može dodijeliti novčanu naknadu ili kompenzacijsku obveznicu za buduću kupovinu nepokretne imovine."

Pitanje naknade za imovinu izbjeglica iz BiH i raseljenih osoba u BiH načelno je propisano članom 13. Zakona o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u BiH („Službeni glasnik BiH", br. 23/99, 21/03, 33/03), a prema kojem izbjeglice iz BiH i raseljene osobe u BiH imaju pravo na naknadu imovine koja im je oduzeta tokom ratnih neprijateljstava te, u skladu sa stavom 2. pomenutog člana, naknadu mogu slobodno izraženom voljom tražiti od nadležnih organa entiteta.

Pomenuta radna podgrupa, radeći na analizi ovog prava navedenog u Aneksu VII DMS-a, imala je potpuno suprotne stavove, posebno predstavnici resornih entitetskih ministarstava, zbog čega je **Ured visokog predstavnika (OHR) u skladu sa svojim ovlaštenjima iz Aneksa X Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, u vezi s pitanjem naknade štete, dao sljedeće mišljenje: „Imovina definirana Aneksom VII Općeg okvirnog sporazuma za mir znači stambene jedinice, bez obzira na to da li se radi o objektima u privatnom ili društvenom vlasništvu. To bi bio način rješavanja isključivo stambenih pitanja izbjeglica i raseljenih osoba, koje se iz objektivnih razloga ne mogu vratiti na prijeratne adrese stanovanja. Plan kompenzacije ne stavlja van snage druge kompenzacijske mehanizme koji postoje na osnovu zakona BiH i međunarodno priznatih instrumenata za zaštitu ljudskih prava. Ovi drugi mehanizmi postoje nezavisno i odvojeno od kompenzacije o kojoj se razgovara u okviru postojeće Radne grupe za Aneks VII, a svi dogovoreni mehanizmi ne bi trebali kršiti ili ograničavati prava podnosilaca zahtjeva da ostvare druge oblike kompenzacije".**

Nakon što je Vijeće ministara BiH na 111. sjednici, održanoj 13.1. 2010., razmotrilo i utvrdilo Prijedlog revidirane strategije za provođenje Aneksa VII DMS-a, donijelo je zaključak koji se odnosi na naknadu štete i glasi:**"Kompenzaciju u smislu Aneksa VII DMS-a treba posmatrati kao adekvatnu kompenzaciju ili novčanu naknadu u onom obimu koji osigurava pravo na dom raseljenim osobama i izbjeglicama kao način rješavanja isključivo stambenog pitanja onima koji se iz objektivnih razloga ne mogu vratiti na prijeratne adrese prebivališta, a koji nisu do sada riješili svoje stambeno pitanje na drugi način".**

Nakon usvajanja Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII DMS-a, tokom 2010.godine **do danas Ministarstvu se obratilo oko 6700 podnosilaca zahtjeva za naknadu štete.**

Pokrenuti su i sudski postupci po ovom pitanju, a odnose se na povrede odredbi Zakona o upravnom postupku u institucijama BiH, jer zahtjevi stranaka nisu dostavljeni Komisiji za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba (CRPC), koja je u BiH prestala postojati 2003. godine potpisivanjem Sporazuma o prijenosu nadležnosti na institucije BiH. Ta "domaća CRPC komisija" imala je prilično sužene nadležnosti za rješavanje samo „spornih" predmeta povrata imovine i stanarskih prava i ni na koji način se nije bavila pitanjima naknade štete. Krajem 2013. godine i ovoj komisiji prestao je mandat.

U pokušaju da ostvare svoja prava, raseljene osobe i izbjeglice obraćaju se i Komisiji za izbjeglice i raseljene osobe BiH koja je formirana članom 23. Zakona o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u BiH i koja nije spomenuta „dejtonska" komisija. Ona ima potpuno druge nadležnosti, odnosno nadležna je za odobravanje projekata koje prikupi Ministarstvo, odobravanje zajedničkih projekata, izdavanje ovlaštenja za finansijsku realizaciju sredstava Fonda za povratak, nadzor nad finansijskom realizacijom, davanjem smjernica prilikom izrade podzakonskih akata i dr. Znači, njena nadležnost se u potpunosti razlikuje od nadležnosti Komisije za imovinske zahtjeve izbjeglica i raseljenih osoba (CRPC) formirane u skladu s Aneksom VII DMS-a, koja više ne postoji u BiH.

U skladu s Preporukama iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, a s obzirom na to da u BiH nije postojao zakonski okvir koji bi predviđao uređenje i obim prava, postupak rješavanja, institucije i procedure koje će omogućiti pravo na naknadu štete kao način rješavanja stambenog pitanja, odnosno pristupa pravu na dom raseljenim osobama i izbjeglicama iz BiH, **Ministarstvo je još 2010. godine pokrenulo aktivnosti na donošenju novog zakona o izbjeglicama i raseljenim osobama.**

Prijedlogom zakona o izbjeglicama iz BiH, raseljenim osobama u BiH i povratnicima, koji je na 47. sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH odbijen, bio je predviđen institut naknade štete koji bi se odnosio isključivo na rješavanje stambenog pitanja izbjeglica iz BiH i raseljenih osoba koje se zbog objektivnih razloga ne mogu vratiti na prijeratne adrese prebivališta, a koje do sada nisu riješile svoje stambeno pitanje. **Zakon nije usvojen.**

U skladu s Programskim zadatkom, Ministarstvo je obavezno da do kraja 2015. godine izradi novi nacrt zakona o izbjeglicama iz BiH, raseljenim osobama i povratnicima, a kojim bi bilo obuhvaćeno i ovo pravo iz Aneksa VII DMS-a.
Do danas, u praksi, određeni oblik uglavnom naturalne kompenzacije/restitucije kao naknade štete, **osiguran je kroz rekonstrukciju prijeratne imovine izbjeglica i raseljenih osoba, ali, generalno gledano, ovo je jedno od najkrupnijih neriješenih pitanja iz Aneksa VII DMS-a.**

IV. Ostali direktni uticaji na provođenje Aneksa VII DMS-a

1. Prihvat izbjeglih osoba iz drugih zemalja u BiH

Treba podsjetiti na to da je BiH tokom 1994. i 1995. prihvatila oko 35.000 izbjeglih osoba iz R Hrvatske, a tokom 1999. i 2000. oko 83.000 izbjeglih osoba iz tadašnje Srbije i Crne Gore. Iako je veći dio ove populacije tranzitirao ili kasnije napustio BiH, i dalje je u BiH ostao značajan broj. Neki od njih su u izbjegličkom centru ili su privatno smješteni u BiH. Prihvat i zbrinjavanje ovih osoba tokom nekoliko godina "povlačili" su značajne ljudske, institucionalne, administrativne, finansijske i druge resurse, što je značajno slabilo kapacitete za realiziranje Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII DMS-a.

2. Međunarodnopravna zaštita

BiH je, kao potpisnica međunarodnih konvencija, zemlja koja je dužna osigurati traženu međunarodnopravnu zaštitu strancima u BiH. U tom smislu, dužna je izbjeglicama s priznatim statusom u BiH i osobama pod supsidijarnom zaštitom u BiH osigurati pristup pravima na smještaj, ishranu, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, obrazovanje, lične dokumente i dr., što traži velike resurse u svakom pogledu (osiguranje i funkcioniranje izbjegličkog centra, finansijska sredstva, administraciju i dr.).

3. Povratak bh. državljana po sporazumima o readmisiji

U toku procesa euroatlantskih integracija, a posebno radeći na osiguranju bezviznog režima za bh. građane, BiH se obavezala osigurati potpisivanje Sporazuma o readmisiji i "ponovo preuzeti" iz zemlje supotpisnice sve svoje državljane, ali i strance koji bespravno borave na prostoru te zemlje, a čije je posljednje poznato boravište bilo u BiH. Ovo je vrlo složen i zahtjevan međunarodnopravni mehanizam, koji također traži osiguranje centara za prihvat i smještaj, ponovno preuzimanje, resurse za potrebe reintegriranja u BiH i dr.

4. Poplave i klizišta tokom 2014.godine

Tokom 2014. godine teško nevrijeme s najvećim padavinama na pogođenim prostorima širom BiH u posljednjih 120 godina i teške poplave pogodile su cijeli region, ostavljajući za sobom ljudske žrtve i ogromna oštećenja infrastrukture, puteva, mostova, energetske i vodovodne mreže, te hiljade oštećenih stambenih zgrada, individualnih stambenih objekata, privrednih objekata, poljoprivrednih imanja i dr.
Štete i ekonomski gubici procijenjeni su na 2.037.380.549 eura, od čega u FBiH oko 1,04 milijarde eura, 968,30 miliona eura u RS-u i oko 29,6 miliona eura u Brčko Distriktu BiH. Ovom nezapamćenom prirodnom katastrofom u BiH bila je pogođena 81 općina, a usljed posljedica poplava i klizišta u BiH oštećeno je preko 43.000 kuća i stanova, dok su 1.952 kuće uništene djelovanjem klizišta.
Raseljeno je oko 83.000 osoba. Za potrebe zbrinjavanja raseljenih osoba bilo je otvoreno 55 objekata privremenog smještaja u kojima je bilo smješteno oko 1.500 osoba. **Do sada je obnovljeno 29.905 stambenih jedinica iz budžetskih i donatorskih sredstava.**

Ove i druge društvene i prirodne katastrofe na duži vremenski period usporavale su provođenje Aneksa VII DMS-a.

V. REZIME

Ministarstvo je, uz ostalo, **nadležno** i za provođenje Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, kao i praćenje i nadzor nad njegovim provođenjem.

Ministarstvo osmišljava, koordinira i nadzire politiku, kojom se osigurava jednoobrazna i usklađena realizacija ciljeva Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir na cijeloj teritoriji BiH, a svoje zadatke obavlja na način koji garantira jednakopravnost izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika.

S ciljem realiziranja citiranih zakonskih odredbi i nadležnosti Ministarstva, **početkom 2003.godine usvojena je Strategija BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, koja je, ustvari, predstavljala prvi zajednički, okvirni dokument na nivou BiH kojim se definiraju ciljevi i planiraju potrebne akcije i reforme u pravcu konačnog realiziranja odredbi Aneksa VII Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH.**

U međuvremenu, tokom procesa primjene Strategije bilo je neophodno preispitati i ojačati napore na provođenju Aneksa VII DMS-a, te su s tim ciljem **Ministarstvo i UNHCR, u bliskim konsultacijama sa ostalim ključnim akterima, inicirali reviziju Strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a. Revidirana strategija za provođenje Aneksa VII DMS-a usvojena je na 47. sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH 10. 6. 2010.**

Podsjećanja radi, usljed posljedica ratnog sukoba u regionu **svoje domove u BiH napustilo je približno 2,2 miliona ljudi** što čini više od polovine prijeratnog domicilnog stanovništva. Među njima, **1,2 miliona osoba zatražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta**, a zemlje regiona prihvatile su oko 40% od ukupnog broja izbjeglica iz BiH. Istovremeno, **gotovo milion osoba bilo je interno raseljeno u BiH.**

U realiziranju Revidirane strategije odgovorne institucije u BiH na svim nivoima su, uz pomoć međunarodne zajednice i nevladinog sektora, napravile **vrlo konkrentne i značajne rezultate, ali su i dalje preostali brojni izazovi** na planu osiguranja svih zagarantiranih prava iz Aneksa VII DMS-a, a u vezi s Aneksom IV. (Ustav BiH) i Aneksom VI. (Sporazum o ljudskim pravima) DMS-a.

Pored činjenice da se u BiH, prema posljednjim procjenama, vratilo **oko 1.060.000 osoba, od kojih je gotovo polovina tzv. manjinskih povrataka,** još uvijek je **izvan BiH oko 21.890 izbjeglica u statusu izbjeglice, a u BiH je registrirano oko 98.300 raseljenih osoba, dok je broj izbjeglih i raseljenih osoba bez statusa višestruko veći.**

Od oko 445.000 potpuno srušenih ili devastiranih stambenih jedinica obnovljeno je oko 340.000.

U postupku povrata imovine i stanarskih prava, od oko 225.000 privremeno zauzetih stambenih jedinica i stanarskih prava vraćeno je preko 220.000, što je blizu 99%.

Urađeno je puno na obnovi komunalne i socijalne infrastrukture.

Rezimirano, ukupno osigurana sredstva (utrošena i projekti u toku) za finansiranje prava iz Aneksa VII DMS-a kroz projekte, udružena sredstva u Fond za povratak, ulaganja entiteta i Brčko Distrikta BiH za period 2009.-2015. iznose oko 777 miliona KM.

Pomoć kroz razne projekte prvenstveno je osmišljena kako bi podržala održivost procesa povratka i to **kroz obnovu individualnih domova i zgrada za povratnike i raseljene osobe, te obnovu osnovne komunalne i socijalne infrastrukture**.

Najveći broj izbjeglih i raseljenih osoba i dalje se ne može vratiti zato što njihova prijeratna imovina još uvijek nije obnovljena ili zato što u njihovim mjestima povratka teren nije očišćen od mina, nema osnovne infrastukture, oskudne su mogućnosti za zapošljavanje i otežan pristup drugim zagarantiranim pravima.

Određeni broj danas raseljenih osoba su **osobe koje prije rata nisu imale stambena rješenja ili drugu imovinu, te u provođenju Aneksa VII DMS-a nisu ni imale priliku da iskoriste neki projekt koji bi njima i njihovim porodicama omogućio pronalaženje trajnog rješenja** kroz rekonstrukciju, mjere održivosti i dr., a paralelno nisu razvijeni odgovarajući socijalni i drugi programi, koji bi doprinijeli pronalasku trajnih rješenja za ovu kategoriju bh. građana.

Istovremeno, **mnogobrojni povratnici koji su se do sada vratili suočavaju se s teškom socijalnom situacijom koja ugrožava mogućnost njihovog opstanka u mjestima povratka.**
Ekonomske prilike su i dalje vrlo oskudne, često nedostaje osnovna infrastruktura, uključujući električnu energiju, a njihov pristup pravima i uslugama, kao što su: zdravstvena zaštita, obrazovanje, socijalna zaštita i penzije, ograničen je zbog različitih ustavnih, pravnih, finansijskih i drugih razloga.
Poseban problem je nemogućnost zadržavanja stečenih prava u mjestima raseljenja, uključujući i prava koja se ne mogu prenijeti po povratku, a stečena su u zemljama privremenog prihvata ili u drugom entitetu u BiH.

Ukupni troškovi realiziranja Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII DMS-a samo za potrebe obnove stambenih jedinica povratnika i osnovne infrastrukture u Okvirnom programu povratka procijenjeni su na blizu 1,2 milijarde KM.

Međutim, budući da stvarne potrebe izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika u BiH uveliko premašuju dostupnu pomoć, **ta ogromna disproporcija između potreba i mogućnosti i dalje ostaje jedan od najznačajnijih problema pri planiranju i realiziranju ciljeva iz Aneksa VII DMS-a.**
U pravcu postizanja strateških ciljeva na obnovi i unapređenju pristupa pravima iz Aneksa VII DMS-a, uvažavajući veliki debalans između stvarnih potreba i finansijskih kapaciteta u odnosu na realne budžetske mogućnosti, **Parlamentarna skupština BiH zaključila je da će se BiH za predmetne namjene zadužiti u iznosu od 400 do 500 miliona KM.**
Ministarstvo je, u skladu s odgovarajućim zaključcima Parlamentarne skupštine BiH, **predvodilo više inicijativa s ciljem osiguranja nedostajućih sredstava za realiziranje Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII DMS-a, u čemu se na kraju i uspjelo i osigurana su značajna donatorska i kreditna sredstva, uglavnom za potrebe pronalaska trajnih stambenih rješenja za izbjegle i raseljene osobe i to putem kreditnih zaduženja u iznosu oko 232 miliona KM i donacija oko 224 miliona KM.**

U svakoj od 10 revidiranih oblasti ostvareni su značajni rezultati, ali to još uvijek ni za jednu od njih nije dovoljno da bi se mogla proglasiti realiziranom.

Po pitanju **rekonstrukcije stambenih jedinica izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika, zatvaranja kolektivnih centara i rješavanja pitanja alternativnog smještaja raseljenih osoba i povratnika i socijalnog stanovanja raseljenih osoba i izbjeglica i stambenog zbrinjavanja ranjivih kategorija povratnika,** podsjećamo da je tokom rata u BiH ali, nažalost i nakon potpisivanja DMS-a, uništeno i/ili oštećeno oko 460.000 stambenih jedinica, što čini preko 40% prijeratog stambenog fonda. Od ovog broja, oko 100.000 stambenih jedinica bilo je u sastavu višeporodičnih zgrada, tj. objekata zajedničkog stanovanja, a ostalo su individualne stambene jedinice. Do danas je ponovo izgrađeno, odnosno obnovljeno oko 340.000 domova. U odnosu na procijenjeni broj neobnovljenih stambenih jedinica u svrhu povratka (iz Revidirane strategije), nakon što se od tog broja stambenih jedinica oduzme u međuvremenu osigurani broj stambenih rješenja, preostalo bi još oko17.000 neobnovljenih stambenih jedinica za potrebe povratka. Međutim, kako je u ovom izvještaju više puta naznačeno, dio osiguranih stambenih rješenja odnosi se ne samo na potrebe u oblasti povratka nego i na stambeno zbrinjavanje raseljenih osoba u mjestima raseljenja, dio na socijalno stanovanje i dr.

Monitoring i koordinacija procesa povratka na cijelom području BiH
Monitoring je također prepoznat kao prioritet iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a. Monitoring kao sastavni dio projektnog ciklusa predstavlja nezaobilazan instrument upravljanja projektom i obezbjeđenje kvaliteta usluge prema krajnjem korisniku. Proces monitoringa, također, pomaže i davaocima i korisnicima u praćenju ostvarenih rezultata u odnosu na planirane. S ciljem stvaranja pretpostavki za uspješnu koordinaciju različitih učesnika u provođenju Aneksa VII i donošenje kvalitetnih odluka zasnovanih na potrebama i prioritetima, neophodno je i dalje osiguranje efikasnosti i sveobuhvatnosti monitoringa projekata održivog povratka u BiH. U proteklom periodu ovom pitanju nije posvećena potrebna pažnja, **te je neophodno i dalje unapređivati monitoring projekata rekonstrukcije i održivog povratka u BiH, kao i drugih projekata u vezi s provođenjem Aneksa VII DMS-a** i uspostaviti redovan i

integriran mehanizam izvještavanja o realizaciji svih poglavlja Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a na nivou općina, kantona, entiteta i države.

Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja također je bio jedan od prioriteta iz Revidirane strategije, a dva su razloga: s jedne strane, radi se o izuzetnom humanitarnom problemu, jer raseljene osobe godinama nakon potpisivanja DMS-a žive u kolektivnom obliku zbrinjavanja i uglavnom u jako lošim uslovima, a s druge strane, kolektivni centri i alternativni smještaj, u smislu budžetske potrošnje, na teretu su budžeta na svim nivoima vlasti u BiH.
Prema procjenama UNHCR-a iz 2012. godine, u BiH je bilo evidentirano 158 kolektivnih centara sa 8.581 korisnikom. Za izradu Studije izvodljivosti za projekat "Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II" evidentirano je 149 referentnih lokacija (kolektivni centri i alternativni smještaj). Realizacijom navedenog projekta bit će zatvoren 121 kolektivni centar. Projektom se promoviraju sigurni i dostojanstveni uslovi za život ugroženih raseljenih osoba kroz jedan model socijalnog stanovanja, koji je jedno od mogućih rješenja za raseljene osobe koje ili nisu u stanju samostalno živjeti ili nisu zainteresirane za povratak u prijeratno mjesto stanovanja iz različitih razloga. Kredit za predmetne namjene je osiguran, ali se radi o međudržavnom sporazumu i realizacija sredstava ide presporo u odnosu na ovako gorući problem.

S ciljem realiziranja strateških ciljeva iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a **od 2009. godine do danas, završeni su ili je u toku realizacija budžetskih, kreditnih i donatorskih sredstava u ukupnom iznosu od oko 777 miliona KM. Od tog iznosa, na projekte stambenog zbrinjavanja odnosi se oko 592 miliona KM, a na ostale projekte oko 185 miliona KM.**

Najveći dio navedenih sredstava usmjeren je za potrebe rješavanja pitanja povratka prvenstveno kroz obnovu stambenog fonda i infrastrukture, dok je dio sredstava usmjeren na rješavanje problema raseljenih osoba u mjestima raseljenja, koje su, u skladu s Aneksom VII DMS-a, izabrale drugo mjesto prebivališta. Ulaganja za te namjene su okvirno oko 40% od ukupnih ulaganja u ovom periodu.

Budžetska sredstva za realiziranje Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a, iako nedovoljna, izdvajaju se iz budžeta BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Vlade Brčko Distrikta BiH, dok je gotovo u potpunosti obustavljeno finansiranje s nivoa kantona, gradova i općina u BiH.

Osim budžetskih sredstava, u skladu s preporukama iz Revidirane strategije i u vezi s tim zaključcima Vijeća ministara BiH i Parlamentarne skupštine BiH, **BiH je osigurala i odgovarajuća donatorska i kreditna sredstva** za realiziranje ciljeva iz Aneksa VII DMS-a. Kroz ciljane projekte (RSP, CEB II, OPEC, SRF, IPA, Program Vlade R Hrvatske) **u toku je realizacija oko 456 miliona KM za obnovu oko 9.300 stambenih jedinica i drugih mjera podrške provođenju Aneksa VII DMS-a.**

U odnosu na ukupno predviđeni broj stambenih jedinica za koje je potrebna obnova - 34.918 u 138 općina (planiran Revidiranom strategijom BiH za provođenje Aneksa VII DMS-a), broj obnovljenih stambenih jedinica u svrhu povratka iznosi 8.851 (oko 25,3%), a broj stambenih jedinica čija izgradnja je predviđena u narednom periodu (ostvarivanje prava utvrđenih Aneksom VII DMS-a uključujući i povratak) kroz osigurane projekte iznosi 8.989 (oko 25,8%).
Od ovog broja 4.411 stambenih jedinica odnosi se na lokalnu integraciju, a 4.578 na obnovu stambenih jedinica u svrhu povratka.
Dakle, od ukupno 17.840 izgrađenih stambenih jedinica i onih za koje se očekuje izgradnja, na obnovu stambenih jedinica u svrhu povratka odnosi se 13.429 (oko 38,5% od 34.918 stambenih jedinica za koje je potrebna obnova u svrhu povratka izbjeglica i raseljenih osoba). Ovaj broj bit će povećan u odnosu na sredstva za koja se očekuje da će biti osigurana kroz budžete BiH, entiteta i Brčko Distrikta BiH u nastavku provođenja Revidirane strategije.

Sredstva za potrebe stambenog zbrinjavanja u svrhu lokalnog integriranja, osim u pojedinačnim-interventnim slučajevima, do sada nisu izdvajana iz budžeta na nivou BiH.

U okviru aktuelnih inicijativa (kreditna i donatorska sredstva) osigurana su određena sredstva predviđena za oko 4.500 trajnih rješenja u formi (socijalnog) stambenog zbrinjavanja raseljenih osoba i izbjeglih osoba u BiH (CEB II projekat zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja, RHP, IPA i dr.).

Od ostalih projekata za podršku lokalnoj integraciji, FBiH u budžetu Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica izdvaja određena sredstva kroz projekat „Humanitarni, zdravstveni, psihosocijalni, informativni i edukativni projekti, stvaranje međusobnog povjerenja povratnika i domicilnog stanovništva, podrške reintegracije povratnika po osnovu sporazuma o readmisiji, te projekti saradnje s dijasporom", te projekta „Podrška obilježavanju godišnjica i ukopa žrtava rata i izgradnje spomen-obilježja na prostoru BiH". RS svake godine u budžetu Ministarstva ima i stavku za potrebe podrške raseljenim osobama.

Sredstva za potrebe rješavanja pitanja kompenzacije-nadoknade štete za imovinu koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim osobama u smislu pripadajućih prava iz Aneksa VII DMS-a do sada nisu izdvajana, niti je ovo pitanje definirano odgovarajućim zakonskim rješenjem u BiH.

Strateški cilj **završetak procesa povrata imovine i stanarskih prava izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika** skoro je realiziran u svom formalnom dijelu, jer je od oko 225.000 u ratu privremeno zauzetih stambenih jedinica, do danas više od 220.000 tih stambenih jedinica vraćeno prijeratnim vlasnicima i nosiocima stanarskog prava. U suštinskom smislu, on je u fazi ostvarivanja i usko je vezan za pitanja očekivanih zakonskih rješenja prava na naknadu štete za imovinu koja se ne može vratiti raseljenim osobama i izbjeglicama i dr.
Revidiranom strategijom dat je niz preporuka, koje su trebale doprinijeti i konačnom rješavanju svih neriješenih pitanja, ali, nažalost, nije postignut značajan napredak u rješavanju preporuka, jer sudski postupci i dalje dugo traju, određeni broj imovinskih slučajeva su posljednjih deset godina još uvijek na sudu zbog svoje složenosti, a u pojedinim slučajevima problem je i nepostojanje pasivno legitimisane stranke u upravnim i sudskim postupcima (vezano je, prije svega, za mandat Komisije za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica).
U međuvremenu, nova je pojava pokretanje potraživanja privremenih korisnika za naknadu za uložena sredstva u imovinu prijeratnih nosilaca stanarskog prava ili vlasnika nekretnina. Zbog nemogućnosti izmirenja ovih troškova, privremeni korisnici pokretali su izvršne postupke u kojima vlasnici ostaju bez svoje prijeratne imovine.

Elektrifikacija povratničkih naselja i pojedinačnih stambenih jedinica povratnika također je jedno od ključnih pitanja. Elektrifikacija povratničkih naselja i kuća nije završena zbog činjenice da je 20 godina nakon potpisivanja DMS-a u BiH još uvijek više od 1500 povratničkih porodica i dalje bez električne energije. Ukupno potrebna sredstva, nakon provedenog poziva općinama za dostavljanje potreba iz 2013.godine, iznose oko 30 miliona KM. To je naročito iskazano na ruralnim lokalitetima povratka gdje je potrebno uložiti veća finansijska sredstva u saniranje elektromreže.
Za projekte elektrifikacije stambenih jedinica raseljenih osoba i povratnika, u periodu 2009.-2015., uloženo je 14.224.122,00 KM za 79 općina i oko 2.200 korisnika/stambenih jedinica.
Sporazum o ponovnom priključenju stambenih objekata povratnika na elektrodistributivnu mrežu u BiH nije se jedno vrijeme nakon usvajanja Revidirane strategije primjenjivao, da bi, na insistiranje Ministarstva, ponovno počela njegova primjena.

Pitanje rekonstrukcije infrastrukture u mjestima od interesa za povratak izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika nije realizirano još uvijek, iako je najveći udio sredstava za potrebe održivosti usmjeren i dalje za obnovu komunalne infrastrukture (putevi, mostovi, vodovod, kanalizacija i sl.). Preostala sredstva namijenjena su obnovi socijalne infrastrukture (vjerski objekti, obrazovne ustanove, ambulante, sportska igrališta, objekti za zadovoljavanje kulturnih potreba itd.), te za zapošljavanje s ciljem održivosti.
Osnovni problem koji je identificiran vezano za oblast komunalne i socijalne infrastrukture jeste postojanje velikog nesrazmjera između ulaganja i preostalih potreba. Nemali broj povratnika i dalje nema pristup električnoj energiji, pitkoj vodi, nema riješeno pitanje otpadnih voda, putnih komunikacija itd., kao i mnogim drugim komponentama komunalne i socijalne infrastrukture. Pored problema nedostataka finansijskih sredstava potrebnih za obnovu u cjelini, nerijetke su opstrukcije povratka u pojedinim lokalnim zajednicama diskriminatorskim odnosom prema povratnicima i dr.

Ministarstvo je u izvještajnom periodu permanentno vodilo aktivnosti na utvrđivanju potreba u obnovi komunalne i socijalne infrastrukture za potrebe povratnika i raseljenih osoba, kao i na unapređenju procesa dodjele pomoći putem javnih konkursa ovim kategorijama korisnika u BiH.
U međuvremenu je za obnovu komunalne i socijalne infrastrukture Komisija za izbjeglice i raseljena lica BiH u periodu 2009.-2014., iz sredstava Fonda za povratak BiH, ukupno odobrila 27 miliona KM, ali i dalje su ta sredstva nedovoljna u odnosu na potrebe. Dio sredstava također je ulagan kroz budžete entiteta.

Na planu realizacije strateških preporuka **na unapređenju stanja po pitanju održivog povratka i drugih važnih pitanja iz Revidirane strategije, ostvareni rezultati su nedovoljni i nedovršeni.**

Zdravstvena zaštita raseljenih osoba i povratnika i dalje je jedno od najvažnijih pitanja održivog povratka. U ovoj oblasti u odnosu na identificirane probleme i preporuke iz Revidirane strategije učinjen je vrlo mali napredak. Ne pirmjenjuje se Sporazum o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH, van područja entiteta, odnosno Brčko Distrikta BiH, kojim bi se bolje regulirala oblast zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja posebno ugroženih grupa stanovništva među kojima su izbjeglice i raseljene osobe.
Primjenjuju se parcijalna, neujednačena rješenja između entiteta i nije došlo do usklađivanja propisa, odnosno donošenja sistemskih zakonskih rješenja za ovu populaciju na način da dobiju status osigurane osobe i nakon što izgube status raseljene osobe, odnosno vrate se u predratno mjesto prebivališta.
Pravo na zdravstveno osiguranje trebalo bi biti jednako za sve građane BiH. Sporazumom o načinu i postupku korištenja zdravstvene zaštite osiguranih osoba na teritoriji BiH trebalo bi definirati minimalne standarde i listu osnovnih zdravstvenih usluga koje se mogu prenositi između različitih sistema zdravstvenog osiguranja, te da se u okviru zdravstvene zaštite definiraju prenosiva prava unutar 12 fondova zdravstvene zaštite u BiH.

Slično kao i u oblasti zdravstvene zaštite, i na planu unapređenja **stanja socijalne i penzijsko-invalidske zaštite raseljenih osoba i povratnika** nije ostvaren očekivani napredak. U ovoj oblasti i dalje nisu utvrđeni finansijski minimumi i maksimumi u ostvarivanju prava propisanih entitetskim zakonima u oblasti socijalne zaštite, ima kašnjenja u isplati socijalnih davanja, prisutno je i dalje nepoštivanje prava iz socijalne zaštite koja su propisana entitetskim zakonima i različit tretman građana u entitetima, iako su pokrenute inicijative za uvođenje jednakih standarda za prijenos prava između entiteta i kantona.
Tokom 2014.godine prisutan je čak i negativan trend u pogledu pristupa pravima socijalne zaštite najugroženijih kategorija (zbog finansijskih problema i posebno posljedica poplava koje su uzrokovale još gore uslove za najugroženije kategorije i potencijalno povećanje broja korisnika socijalne pomoći).
Zbog neusklađenosti standarda za ostvarivanje prava među entitetima otežana je mogućnost prijenosa prava osoba kojima je pomoć potrebna između različitih sistema socijalne zaštite čime se otežava pristup pravima ili nove prijave za status.
Dodatan je problem ostvarivanja prava civilnih žrtava nepostojanje zvaničnih (usaglašenih i prihvaćenih) evidencija o osobama koje su preživjele ratne traume što je prepreka ostvarivanju prava iz ove oblasti (žene žrtve rata i bivši logoraši).

Ostvarivanje prava na obrazovanje raseljenih osoba i povratnika I u ovoj oblasti u skladu s preporukama nisu ostvareni očekivani rezultati, pored činjenice da su zakonskim i strateškim dokumentima kojima se regulira oblast obrazovanja stvoreni preduslovi i obaveze za razvoj tolerantnog, multietničkog okruženja u školama u BiH. Zakonima na svim nivoima vlasti i svim nivoima obrazovanja svakom djetetu garantira se jednako pravo pristupa, jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju i uživanje istovjetnog tretmana, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi i nijedan zakon ne sadrži diskriminirajuće odredbe.
Godišnjim i dugoročnim razvojnim planiranjem obrazovne institucije na svim nivoima donose i realiziraju programe s ciljem unapređenja tolerancije u javnom obrazovanju. Međutim, još uvijek nisu u potpunosti uspostavljeni mehanizmi koji garantiraju potpuno provođenje zakonskih odredbi, te multietničko okruženje za učenje u školama nije u potpunosti zaživjelo.

Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika je i dalje, pored pitanja zdravstva, socijalne zaštite i obrazovanja, jedna od najvećih prepreka održivom povratku u BiH. I dalje je prisutna visoka stopa nezaposlenosti i ne postoji mehanizam koji bi odgovorio zadovoljenju potreba radno sposobnog stanovništva u BiH, a time i povratnika i raseljenih osoba.
Evidentan je veliki broj radnih migracija i to naročito iz povratničke populacije u zemlje EU radi ostvarivanja prava na rad i egzistenciju.
Odluka Ustavnog suda o konstutivnosti naroda BiH zapošljavanjem povratnika u organima vlasti, institucijama, upravama i javnim preduzećima u kojima je država većinski vlasnik s ciljem postizanja principa u skladu s popisom domaćinstava iz 1991. godine se ne poštuje. Ti ciljevi ispunjeni su u institucijama BiH, dok podaci za institucije na entitetskom nivou pokazuju da osnova iz 1991. godine nije ispunjena.
Nema dovoljno projekata za zapošljavanje i samozapošljavanje povratnika.

Kada su u pitanju **sigurnost raseljenih osoba i povratnika i deminiranje područja povratka**, stanje opće sigurnosti povratnika takvo je da se i danas nakon 20 godina od potpisivanja DMS-a događaju napadi na povratnike i njihovu imovinu.
Najčešće žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje u BiH su pripadnici tri najveće etničke grupe u BiH u područjima gdje su oni manjina ili njihova imovina. Samo u tekućoj godini već je 195 potencijalnih incidenata motiviranih predrasudom, a u 87% njih kao motiv se pojavljuje vjerska, odnosno etnička pripadnost oštećenog. Etnička zastupljenost u policijskim organima nije zadovoljavajuća.
Prema izvještaju nevladinog sektora, što se tiče sigurnosti povratnika u izvještajnom periodu, tokom 2014.i 2015. evidentirano je najviše napada na povratnike!

U vezi s pitanjima sigurnosti, i pitanje **deminiranja povratničkih područja** i dalje je ostalo nedovršeno. Veličina minski sumnjive površine u BiH je još uvijek 1.176,50 km2 ili 2,3% u odnosu na ukupnu površinu zemlje. Od ukupno procijenjene minski sumnjive površine u BiH oko 2% otpada na područja povratka. Planovi deminiranja se već godinama realiziraju ispod 50%. Tako je npr. za 2014. godinu minski sumnjiva površina reducirana za samo 24% od plana, a ovim tempom planovi se neće realizirati ni do 2019.godine.

Pravo na naknadu štete raseljenim osobama, izbjeglicama i povratnicima je krupno, neriješeno, a zagarantirano Aneksom VII DMS-a. Aneksom VII DMS-a procedure za naknadu štete izbjeglicama i raseljenim osobama razrađene su kroz mandat i nadležnosti nezavisne Komisije za raseljene osobe i izbjeglice. Ta je komisija pod drugim imenom (Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica) i u suženom mandatu u odnosu na odredbe Aneksa VII DMS-a (nije razmatrala pitanja prava na naknadu imovine koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim osobama), završila svoj rad 2002.godine. Nije se, dakle, bavila pitanjima naknade štete raseljenim osobama i izbjeglicama.
Do danas se samo Ministarstvu obratilo oko 6700 podnosilaca zahtjeva za naknadom štete. Pokrenuti su i brojni upravni i sudski postupci po ovom pitanju.
Ministarstvo je još 2010.godine, u skladu s preporukama iz Revidirane strategije, pokrenulo aktivnosti na donošenju novog Zakona o izbjeglicama iz BiH, raseljenim osobama i povratnicima. Zakon nije usvojen.
U skladu s Programskom zadaćom, Ministarstvo je obavezno do kraja 2015. godine izraditi novi nacrt zakona o izbjeglicama iz BiH, raseljenim osobama i povratnicima, a kojim bi bilo obuhvaćeno i ovo pravo iz Aneksa VII DMS-a, što bi dalo osnov i za pripremu odgovarajućih podzakonskih akata, kao i za izradu konkretnog finansijskog akcionog plana sa iskazanim iznosima potrebnih sredstava, dinamikom i izvorima finansiranja ovog prava iz Aneksa VII DMS-a.

Drugi **direktni uticaji na provođenje Aneksa VII DMS-a** svakako su bili **prihvat i zbrinjavanje osoba izbjeglih iz drugih zemalja u BiH** (prihvat oko 35.000 izbjeglih osoba iz R Hrvatske u BiH-ostanak u BiH) i oko 83.000 izbjeglih osoba iz tadašnje Srbije i Crne Gore (veći dio u tranzitu kroz BiH), **međunarodnopravna zaštita stranaca u BiH i provođenje sporazuma o readmisiji, poplave i klizišta tokom 2014.godine** (ovom nezapamćenom prirodnom katastrofom u BiH bila je pogođena 81 općina, a usljed posljedica poplava i klizišta u BiH oštećeno je preko 43.000 kuća i stanova, dok su 1.952 kuće uništene djelovanjem klizišta, a raseljeno je oko 83.000 osoba).
Ove i druge društvene i prirodne katastrofe su duži niz godina značajno usporavale realizaciju Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII DMS-a.

Zaključna razmatranja Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH:

1. Izvještaj je dao jasnu sliku ostvarenog napretka, ali i problema i nerealiziranih strateških ciljeva u predmetnoj oblasti. Najbolji rezultati ostvareni su na planu povrata imovine i stanarskih prava te obnove stambenih jedinica i infrastrukture za potrebe povratnika i raseljenih osoba, dok je najmanji napredak ostvaren po pitanju naknade štete za imovinu koja se ne može vratiti izbjeglicama i raseljenim osobama.

2. I dalje je nezadovoljavajuće stanje u pogledu realizacije preporuka iz Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, a koje se odnose na pristup pravu na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, sigurnost i deminiranje, obrazovanje i druga prava u vezi s provođenjem Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. Neefikasnost u sistemskom uređenju i rješavanju pobrojanih i drugih prava od kojih zavisi kvalitetna reintegracija povratnika ili lokalna integracija raseljenih osoba uzrokovana je, pored ostalog, i izostalom ili slabom koordinacijom i međusobnom komunikacijom nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Također, potrebno je unaprijediti i učiniti efikasnijom i ostvarivanje individualnih prava, rješavanje zahtjeva i tužbi građana, ubrzati administrativne procedure i dr.

3. Realiziranje Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, zbog svoje multidisciplinarnosti i vrlo disperziranih nadležnosti u BiH, zahtijeva jedan inkluzivan, konsultativan pristup svih nadležnih domaćih i međunarodnih aktera ovom važnom pitanju. U tom pravcu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH osigurat će resurse za intenziviranje rada Konsultativne radne grupe za realizaciju Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. Ova provedbena Radna grupa će pod vodstvom Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH objediniti i koordinirati rad nadležnih ministarstava na nivou BiH i entiteta, predstavnika Brčko Distrikta BiH, domaćih i međunarodnih, vladinih i nevladinih organizacija i predstavnika civilnog društva, kako bi se omogućio participativan pristup svih zainteresiranih strana u pronalasku trajnih i održivih rješenja za završetak provođenja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

4. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, kao resorno ministarstvo, sva sredstva predviđena članom 24c. Zakona o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u BiH treba da osigura zaključenjem sporazuma s vladama entiteta i Vladom Brčko Distrikta BiH kojima će se precizirati finansiranje Fonda za povratak BiH.

5. Prilikom zaključivanja ugovora o kreditnom zaduživanju u svrhu realizacije Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma prethodno je potrebno osigurati zaključenje supsidijarnih ugovora s vladama entiteta i Vladom Brčko Distrikta BiH kojima će se precizno regulirati obim obaveza potpisnica ugovora te procedura osiguranja sredstava za otplatu kredita.

6. Finansiranje potreba za realizaciju Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma na nivou BiH i entiteta iz godine u godinu opada. To suštinski usporava realizaciju zacrtanih ciljeva. Nažalost, na nivou lokalnih zajednica, gotovo je u potpunosti izostalo finansiranje realizacije Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. Ponovo je potrebno na svim nivoima vlasti u BiH osigurati finansiranje provođenja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. S druge strane, resorne institucije na nivou BiH i entiteta nastavit će aktivnosti na osiguranju potrebnih budžetskih, kreditnih i donatorskih sredstava za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma i to prije svega izdvajanjima iz budžeta, te udruživanjem sredstava i osiguranjem donacija i kredita.

7. U odnosu na procijenjene finansijske potrebe za realizaciju Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma od oko 1.2 milijarde KM, prema raspoloživim podacima i procjenama, do sada je osigurano oko 777 miliona KM. Od tih ukupno osiguranih sredstava za provođenju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma za finansiranje programa povratka namijenjeno je oko 465 miliona KM ili 60%, a za finansiranje prava raseljenih osoba i izbjeglih osoba u BiH osigurano je oko 312 miliona KM ili 40%. To, s jedne strane, pokazuje da je i dalje velika disproporcija između potrebnih i osiguranih sredstava za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, a dodatno pokazuje da tokom realizacije Revidirane strategije nije dosljedno praćeno provođenje Plana suštinskog okončanja procesa obnove stambenih jedinica u svrhu povratka iz Revidirane strategije, nego su sredstva korištena i za potrebe podrške lokalnom integriranju raseljenih osoba i izbjeglih osoba u BiH.

8. Operacionalizacija u međuvremenu osiguranih donatorskih i kreditnih sredstava za potrebe provođenja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma je izuzetno spora zbog složenih procedura međudržavnih sporazuma i propisanih uslova od donatora i kreditora, ali i zbog izostanka osiguranja odgovarajućih provedbenih i administrativnih kapaciteta i resursa na svim nivoima uprave u BiH.

9. Nije nikada do kraja istraženo trošenje donacija namijenjenih provođenju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, u vremenu od njegovog potpisivanja do danas, osim što je potpuno poznat utrošak odobrenih sredstava za predmetne namjene nakon preuzimanja ove nadležnosti od vlasti u BiH krajem 2002. godine, što pokazuje i ovaj izvještaj.

10. Nije osiguran mehanizam da se svi donatorski projekti stave pod kontrolu uspostavljenih koordinacijskih mehanizama u BiH i troše u skladu s utvrđenim prioritetima u predmetnoj oblasti.

11. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH će, u okviru nastavka koordiniranja aktivnosti iz Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u BiH, u roku od 40 dana dostaviti Vijeću ministara BiH ažuriran prijedlog preporuka i planova za realizaciju, a do kraja tekuće godine dostavit će Vijeću ministara BiH Nacrt novog zakona o izbjeglicama iz BiH, raseljenim osobama i povratnicima. Zakonom je, prije svega, potrebno definirati i doraditi rješenja koja prioritetno treba da omoguće u suštinskom smislu završetak procesa povratka izbjeglih i raseljenih osoba, obnove stambenih jedinica, rješavanje pitanja lokalne integracije raseljenih osoba i ostvarivanje prava na naknadu štete za imovinu koja se ne može vratiti raseljenim osobama i izbjeglicama.

12. Potrebno je osigurati odgovarajuće političke, pravne i administrativne pretpostavke i resurse da drugi direktni i indirektni uticaji (međunarodno pravna zaštita stranaca u BiH, prihvat izbjeglica iz drugih zemalja, poplave, provođenje sporazuma o readmisiji bh. državljana i dr.) ne ostavljaju suštinske posljedice na realizaciju Revidirane strategije BiH za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.

13. Potrebno je ubrzati objavu rezultata popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH, koji će dati jasnu sliku stanja i demografskih promjena u odnosu na probleme raseljenja i ukupnog Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma. Do tada, potrebno je, s ciljem efikasnosti procesa, unaprijediti i ažurirati evidencije o raseljenim osobama, povratnicima, baze podataka, jedinstvene liste preostalih potencijalnih korisnika i dr.

14. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH proslijedit će predmetni izvještaj nadležnim institucijama vlasti na nivou BiH, entiteta i Vlade Brčko Distrikta BiH, kao i domaćim i međunarodnim organizacijama i institucijama, s ciljem upoznavanja i postupanja prema njemu.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 36. sjednici održanoj 23. 12. 2015. godine, nakon razmatranja Izvještaja o realiziranju Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, donijelo je sljedeće zaključke:

1. Usvaja se Izvještaj o realiziranju Revidirane strategije Bosne i Hercegovine za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma,

2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH će svake godine izvještavati Vijeće ministara BiH o napretku u realiziciji Revidirane strategije za provođenje Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma u BiH.

3. Predmetni izvještaj Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH proslijedit će Parlamentarnoj skupštini BiH s ciljem upoznavanja i nadležnog postupanja.

MINISTRICA
Semiha Borovac

PROJEKTI obnove stambenih jedinica

PROJEKTI po godinama			Razlika između planiranog i realiz. broja st. jedinica	ZP09 po CEB-u	ZP10 po CEB-u	ZP09 (stambene jedinice, zgrade)		ZP10 (stambene jedinice, zgrade)		Projekat Vlade RH 2009 - 2015	2013 OPEC - st.jedinice	Sredstva MIRL RS 2009-2014	Sredstva FMROI 2009-2014	Sredstva Distrikta Brčko 2009-2014	Ukupno obnovljeno st. jedinica (ZP09 i ZP10 po CEB-u, ZP09, ZP10, Vlada RH, Opec, MIRL, RS, BD)	2013 Saudijski Fond, RHP, CEBII i interventna sredstva -planirano / u toku)					Ukupno planirano - u toku (Saudijski Fond, RHP, CEB II, vlada RH) napomena: nisu raspoređene st.jed. po opštinama za RHP i CEB II, uračunate su u kumulativu	Ukupno obnovljeno+ planirano st. jed.	Opštine
Br	Opštine	Planirane st.jedinice (prema sl.bilanci) 2009 - 2014		obnovj. st. jed	obnovj. st. jed.	obnovj. st. jed	obn.st. zgrada (br.st.jedinica)	obnovj. st. jed.	obn.st. zgrade (br.st. jedinica)	obnovj. st. jed.	Opec obnovj. st. jed	Obnova st.jedinica	Obnova st.jedinica	rekonstr. i sanacija st.jed. u Distriktu Brčko		Saudijski Fond	RHP	CEB II - zatvaranje KC i AA	Projekat Vlade RH 2015 planirano	Projekti interv. sredstava			
1	Banovići	162	161										1		1						0		Banovići
2	Banja Luka	185	-48					19			24	69	21		133	7			4		7		Banja Luka
3	Berkovići	28	-19			8		2				11	27		48						0		Berkovići
4	Bihać	376	352			4		8			14		1		27	7					7		Bihać
5	Bijeljina	178	-63			5		8			16	41	169		239						0		Bijeljina
6	Bileća	14	-1					2				4	9		15						0		Bileća
7	Bosanska Krupa	493	456			10	9	4	2		7	1	4		37	5					5		Bosanska Krupa
8	Bosanski Petrovac	417	329			24		15				4	45		88	13					13		Bosanski Petrovac
9	Bosansko Grahovo	662	508			16	30	16	18	5	8	9	50		154	28					28		Bosansko Grahovo
10	Bratunac	1158	991	36		17		13			7	74	50		197	15					15		Bratunac
11	Breza	46	45										1		1						0		Breza
12	Brčko distrikt	558	-980	18	12	29		9		2	30		6	1.432	1.538	34			6	1	35		Brčko distrikt
13	Brod	866	752			26		25		1	15	50	17		134	8			1		8		Brod
14	Bugojno	365	351			13		6					15		34	14					14		Bugojno
15	Busovača	126	76			12				10			28		50						0		Busovača
16	Bužim	7	7												0						0		Bužim
17	Cazin	13	-3										16		16						0		Cazin
18	Centar-Sarajevo	145	145												11	11					11		Centar-Sarajevo
19	Čajniče	111	247	10		6		6			2	12	28		64	15					15		Čajniče
20	Čapljina	342	297			25		14				3	44		86	12					12		Čapljina
21	Čelić	57	51										6		6						0		Čelić
22	Čelinac	24	1					1				1	21		23						0		Čelinac
23	Derventa	801	660			10		18		4	1	26	82		141	18					18		Derventa
24	Doboj	737	357	9		18		7			19	27	300		380	4					4		Doboj
25	Doboj Istok	2	-30										32		32						0		Doboj Istok
26	Doboj Jug	5	-17										22		22						0		Doboj Jug
27	Dobretići	100	76			7		6					11		24						0		Dobretići
28	Domaljevac -Šamac	42	41										1		1	5					5		Domaljevac - Šamac
29	Donji Vakuf	575	516					7					52		59	5			1		5		Donji Vakuf
30	Drvar	487	368			12	0	10	4			16	77		119	20					20		Drvar
31	Foča	671	580	6	16	10		12			11	27	209		291	45					45		Foča
32	Foča-Ustikolina	311	251	13		6		6			2		33		60	20					20		Foča-Ustikolina
33	Fojnica	80	28			9							13		22						0		Fojnica
34	Gacko	85	-13			4		2				4	69		79	10					10		Gacko
35	Glamoč	578	458			30	1	23	0	2		7	57		120	27			7		27		Glamoč
36	Goražde	709	663	13	12	18		6				5	42		96	13					13		Goražde
37	Gornji Vakuf - Uskoplje	144	62				0	8		6			68		82	13			4		13		Gornji Vakuf Uskoplje

PROJEKTI po godinama			Razlika između planiranog i realiz. broja st. jedinica	ZP09 po CEB-u	ZP10 po CEB-u	ZP09 (stambene jedinice, zgrade)		ZP10 (stambene jedinice, zgrade)		Projekat Vlade RH 2009 - 2015	2013 OPEC - st.jedinice	Sredstva MIRL RS 2009-2014	Sredstva FMROI 2009-2014	Sredstva Distrikta Brčko 2009-2014	Ukupno obnovljene st. jedinice (ZP09 i ZP10 po CEB-u, ZP09, ZP10, Vlada RH, OPEC, MIRL, RS, RH)	2013 Saudijski Fond, RHP, CEBII i interventna sredstva -planirano / u toku)					Ukupno planirano - u toku (Saudijski Fond, RHP, CEB II, vlada RH) napomena: nisu raspoređene st.jed. po opštinama za RHP i CEB II, uračunate su u kumulativu	Ukupno obnovljeno+ planirano st. jed.	Opštine
Br	Opštine	(Planirane st.jedinice (prema stanju od 2004 - 2014)		obnovlj. st. jed.	obnovlj. st. jed.	obnovlj. st. jed.	obn.st. zgrada (br.st.jedinica)	obnovlj. st. jed.	obn.st. zgrada (br.st. jedinica)	obnovlj. st. jed.	Opec obnovlj. st. jed.	Obnova st.jedinica	Obnova st.jedinica	rekonstr. i sanacija st.jed. u Distriktu Brčko		Saudijski Fond	RHP	CEB II - zatvaranje KC i AA	Projekat Vlade RH 2015 planirano	Projekti Interv. sredstava			
38	Gračanica	141	141												0						0		Gračanica
39	Gradačac	125	107							7		1	10		18	5			1		5		Gradačac
40	Gradiška	31	11					2			17	16	15		50						0		Gradiška
41	Grude	3	3												0						0		Grude
42	Hadžići	155	136			7							12		19	5					5		Hadžići
43	Han Pijesak	79	53		7			2			6	4	7		26	5					5		Han Pijesak
44	Ilidža	262	231			27						1	3		31	7			2		7		Ilidža
45	Ilijaš	399	375					17		1		1	5		24	12					12		Ilijaš
46	Istočna Ilidža	-14	0					14							14	7					7		Istočna Ilidža
47	Istočni Drvar	2	1								1				1						0		Istočni Drvar
48	Istočni Stari Grad	4	4												0						0		Istočni Stari Grad
49	Istočno Novo Sarajevo	3	-18	20								3			23					2	2		Istočno Novo Sarajevo
50	Jablanica	77	50										27		27				9		0		Jablanica
51	Jajce	474	432					14				1	24		39	5					5		Jajce
52	Jezero	11	8									1	3		4						0		Jezero
53	Kakanj	202	180							16	6				22						0		Kakanj
54	Kalesija	153	131			9		6				6	1		22	5					5		Kalesija
55	Kalinovik	104	65	4		8		3			4		20		39						0		Kalinovik
56	Kiseljak	88	66			11		3		3			5		22						0		Kiseljak
57	Kladanj	290	278			9							3		12	21					21		Kladanj
58	Ključ	380	357			12		3				3	5		23	22					22		Ključ
59	Kneževo	37	36										1		1						0		Kneževo
60	Konjic	401	363			6		7				1	24		38	14			5		14		Konjic
61	Kostajnica	16	15										1		1						0		Kostajnica
62	Kotor Varoš	248	151	20		14		9			27	18	9		47	8				1	9		Kotor Varoš
63	Kozarska Dubica	54	43					4				1	6		11						0		Kozarska Dubica
64	Kreševo	15	5										10		10	2					2		Kreševo
65	Krupa na Uni	9	6									3			3						0		Krupa na Uni
66	Kupres FBiH	154	93			6		22				7	26		61				1		0		Kupres FBiH
67	Kupres RS	35	31			4						3			7						0		Kupres RS
68	Laktaši	16	-4								2	12			14	1					1		Laktaši
69	Livno	260	245			4		5				6	20		35	12			5		12		Livno
70	Lopare	174	149					4			2		19		25	5					5		Lopare
71	Lukavac	668	662			19		12				3	2		38						0		Lukavac
72	Ljubinje	25	6			2		1			3		13		19						0		Ljubinje
73	Ljubuški	12	4										8		8						0		Ljubuški
74	Maglaj	749	667					10		2	8	3	59		77	9			8		9		Maglaj
75	Milići	136	93			10		4				1	28		43	5					5		Milići
76	Modriča	128	37			35		18		1		13	16		83	5			1		5		Modriča
77	Mostar	1100	864			42		43		3	8	28	202		326	43			9		43		Mostar
78	Mrkonjić Grad	360	326					3			6	24	1		34	5					5		Mrkonjić Grad
79	Neum	15	12			3									3						0		Neum
80	Nevesinje	31	-28			6		1				8	64		79	10					10		Nevesinje
81	Novi Grad	193	111			17		4			21	35	5		82						0		Novi Grad

PROJEKTI po godinama			Razlika između planiranog i realiz. broja st. jedinica	ZP09 po CEB-u	ZP10 po CEB-u	ZP09 (stambene jedinice, zgrade)		ZP10 (stambene jedinice, zgrade)		Projekat Vlade RH 2009 - 2015	2013 OPEC - st.jedinice	Sredstva MIRL RS 2009-2014	Sredstva FMROI 2009-2014	Sredstva Distrikta Brčko 2009-2014	Ukupno obnovljeno st. jedinica (ZP09 i ZP10 po CEB-u, ZP09, ZP10, Vlada RH, OPEC, MIRL RS, BD)	2013 Saudijski Fond, RHP, CEBII i interventna sredstva -planirano / u toku)					Ukupno planirano - u toku (Saudijski Fond, RHP, CEB II, vlada RH) napomena: nisu raspoređene st.jed. po opštinama za RHP i CEB II, uračunate su u kumulativu	Ukupno obnovljeno+ planirano st. jed.	Opštine
Br	Opštine	Planirano st.jedinica (prema Vlada/BD) 2008 - 2014		obnovlj st. jed.	obnovlj st. jed.	obnovlj st. jed	obn.st zgrada (br.st.jedinica)	obnovlj st. jed	obn.st zgrada (br.st. jedinica)	obnovlj. st. jed.	Opec obnovlj st. jed	Obnova st.jedinica	Obnova st.jedinica	rekonstr. i sanacija st.jed. u Distriktu Brčko		Saudijski Fond	RHP	CEB II - zatvaranje KC i AA	Projekat Vlade RH 2015 planirano	Projekti interv. sredstava			
82	Novi Grad-Sarajevo	212	188			9							15		24	7			4		7		Novi Grad-Sarajevo
83	Novi Travnik	302	289	34	30								9		73	13					13		Novi Travnik
84	Novo Goražde	171	110	11	10			5			8	15	13		53						0		Novo Goražde
85	Novo Sarajevo	355	340			7	8								15	8					8		Novo Sarajevo
86	Odžak	281	165				0		0	19	10	7	60		96	11					11		Odžak
87	Olovo	313	242			18		13					40		71	5					5		Olovo
88	Orašje	32	10			9							16		35	3					3		Orašje
89	Osmaci	181	160					5			1	3	12		21						0		Osmaci
90	Oštra Luka	8	-2								1	9			10						0		Oštra Luka
91	Pale	52	48					2				3	9		14	9					9		Pale
92	Pale-Prača	77	55			7		2					13		22	5					5		Pale-Prača
93	Pelagićevo	219	134			23					1	16	45		85	10				1	11		Pelagićevo
94	Petrovo	2	2												0						0		Petrovo
95	Posušje	1	1												0						0		Posušje
96	Prijedor	300	44			21		12			22	22	245		322						0		Prijedor
97	Prnjavor	40	34					2				4	9		19	5					5		Prnjavor
98	Prozor-Rama	217	182			8		4					23		35	10					10		Prozor-Rama
99	Ravno	165	135									24	6		30	13					13		Ravno
100	Ribnik	53	53					4				11			15	9					9		Ribnik
101	Rogatica	516	513	9	11	12		10			10	19	34		105	24					24		Rogatica
102	Rudo	145	91	3	7	7		12			2	3	23		57	5					5		Rudo
103	Sanski Most	520	446			27		3				5	39		74	25					25		Sanski Most
104	Sapna	163	149			13									13						0		Sapna
105	Sokolac	267	208		22	5		3				8	11		49	5					5		Sokolac
106	Srbac	3	3												0						0		Srbac
107	Srebrenica	2045	1.874	32		26	0	18			2	42	51		171	15					15		Srebrenica
108	Srebrenik	112	111										1		1						0		Srebrenik
109	Stari Grad-Sarajevo	79	71			5						3			8	4					4		Stari Grad-Sarajevo
110	Stolac	130	133			16		7				3	71		97	16					16		Stolac
111	Šamac	160	-115					10		1		8	276		295	10			2		10		Šamac
112	Šekovići	20	15								0		5		5						0		Šekovići
113	Šipovo	412	393			11		4			5	10			30						0		Šipovo
114	Široki Brijeg	6	6												0						0		Široki Brijeg
115	Teočak	18	8										10		10	3					3		Teočak
116	Teslić	282	127		18	16		14		3	18	37	49		155				1		0		Teslić
117	Tešanj	32	21			5		5					1		11						0		Tešanj
118	Travnik	525	465			12	6	10		2	4	2	22		58	12			1	0	12		Travnik
119	Trebinje	58	30					7			2	5	14		28	5					5		Trebinje
120	Trnovo FBiH	70	54			9		12				1	3		25	3					3		Trnovo FBiH
121	Trnovo RS	80	61			10		5			2		2		19	14					14		Trnovo RS
122	Tomislavgrad	6	-1										7		7						0		Tomislavgrad
123	Tuzla	421	397			9		5				6	4		24	17					17		Tuzla
124	Ugljevik	97	64		1			3				1	8		-12	5					5		Ugljevik
125	Usora	51	40			4					7		2		13						0		Usora
126	Vareš	468	429					16		6	2		6		30	7					7		Vareš

PROJEKTI po godinama			Razlika između planiranog i realiz. broja st. jedinica	ZP09 po CEB-u	ZP10 po CEB-u	ZP09 (stambene jedinice, zgrade)		ZP10 (stambene jedinice, zgrade)		Projekat Vlade RH 2009 - 2015	2013 OPEC - st.jedinice	Sredstva MIRL RS 2009-2014	Sredstva FMROI 2009-2014	Sredstva Distrikta Brčko 2009-2014	Ukupno obnovljeno st. jedinica (ZP09 i ZP10 po CEB-u, ZP09, ZP10, Vlada RH, OPEC, MIRL, RS, BD)	2013 Saudijski Fond, RHP, CEBII i interventna sredstva -planirano / u toku)					Ukupno planirano - u toku (Saudijski Fond, RHP, CEB II, vlada RH) napomena: nisu raspoređene st.jed. po opštinama za RHP i CEB II, uračunate su u kumulativu	Ukupno obnovljeno+ planirano st. jed.	Opštine
Br	Opštine	Planirano st jedinica (prema strategiji) 2009 - 2014		obnovlj. st. jed.	obnovlj. st. jed.	obnovlj. st. jed.	obn.st. zgrada (br.st jedinica)	obnovlj. st. jed	obn.st zgrada (br.st. jedinica)	obnovlj. st. jed	Opec obnovlj. st. jed	Obnova st.jedinica	Obnova st.jedinica	rekonstr. i sanacija st.jed. u Distriktu Brčko		Saudijski Fond	RHP	CEB II - zatvaranje KC i AA	Projekat Vlade RH 2015 planirano	Projekt interv sredstava			
127	Velika Kladuša	85	60			26		2					7		35						0		Velika Kladuša
128	Visoko	155	149					6							6	3					3		Visoko
129	Višegrad	616	501	4	14	10		9	0			47	31		115	5					5		Višegrad
130	Vitez	73	56										17		17	10					10		Vitez
131	Vlasenica	620	572		13	13		4			2	7	9		48	5					5		Vlasenica
132	Vogošća-Sarajevo	131	128										3		3	3					3		Vogošća-Sarajevo
133	Vukosavlje	111	-41			34		9				5	104		152	5					5		Vukosavlje
134	Zavidovići	894	756			6		10			8		29		53	6					6		Zavidovići
135	Zenica	253	252				30						1		31	5					5		Zenica
136	Zvornik	1687	1.516			24		16			2	46	83		171	10					10		Zvornik
137	Žepče	153	122					3		1			27		31	9					9		Žepče
138	Živinice	60	60												0						0		Živinice
SVEGA:		34918		242	173	974	86	717	24	95	376	986	3.746	1.432	8.851	901	5.400	2.611	72	5	8.989	17.840	

U odnosu na ukupni predviđeni broj stambenih jedinica - 34.918 u 138 opština (planiran Revidiranom strategijom), broj obnovljenih stambenih jedinica iznosi 8.851 (cca 25,3%), a broj stambenih jedinica čija izgradnja je predviđena u narednom periodu (s ciljem omogućavanja ostvarivanja prava utvrđenih Aneksom VII DMS-a) iznosi 8.989 (cca 25,8%), što iznosi ukupno (izgrađeno i očekuje se izgradnja) 17.840 stambenih jedinica (cca 51,1%).

- **Najviše stambenih jedinica je obnovljeno u sljedećim opštinama/gradovima/distriktu:** Brčko (1.538), Doboj (380), Mostar (326), Prijedor (322), Šamac (295), Foča (291), Bijeljina (239), Bratunac (197), Srebrenica (171), Zvornik (171).
- **U sljedećim opštinama nije obnovljena niti jedna stambenih jedinica:** Gračanica (141 predviđena u Strategiji), Grude (3), Istočni Stari Grad (4), Petrovo (2), Posušje (1), Srbac (3), Široki Brijeg (6), Živinice (60), ili je obnovljena samo po jedna stambena jedinica: Banovići (162), Breza (46), Domaljevac/Šamac (42), Istočni Drvar (2), Kneževo (37), Kostajnica (16), Srebrenik (112).
- **Najvlše potreba prema Strategiji je iskazano u sljedećim opštinama/gradovima:** Srebrenica - 2045 (obnovljeno 171), Zvornik - 1687 (obnovljeno 171), Mostar - 1190 (obnovljeno 326), Bratunac - 1188 (obnovljeno 197), Brod - 886 (obnovljeno 134), Foča - 871 (obnovljeno 291), Zavidovići - 809 (obnovljeno 53), Derventa - 801 (obnovljeno 141), Goražde -759 (obnovljeno 96), Doboj - 737 (obnovljeno 380) Lukavac - 698 (obnovljeno 36), Vlasenica - 620 (obnovljeno 48), Rogatica - 618 (obnovljeno 105), Višegrad - 616 (obnovljeno 115).